

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att de i dag första gången bordlagda ärenden skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde och att nederst å samma lista måtte uppföras de mål, som i dag för andra gången bordlagts; hvilket bifölls.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 7 Mars 1874.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 4 protokollsutdrag för den 6 dennes och protokollet för den 27 sistlidne Februari.

Sedan Herr Grefven och Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet Bergström anmält sig nu skola på Kongl. Maj:ts nådiga befallning till Kammaren aflemna en Kongl. proposition; framträdde Herr Statsrådet och öfverlemnade till Herr Grefven och Talmannen Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen i fråga om inskränkning i rättigheten att till förtäring på stället försälja vin- och maldrycker.

Den Kongl. propositionen blef härefter föredragen och bordlagd.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 6 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Nyköpings stad af åtskilliga delar utaf Nyköpings gamla slotts område; och

N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående tillstånd för Stockholms stad att framgent disponera en Kongl. Maj:t och Kronan tillhörig egendom å Kungsholmen.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 6 dennes bordlagda memorial N:o 3, i fråga om eftergift af Bokhållaren A. O. Bagges betalningsskyldighet för ett från Riksbanken på delvis falska befunna lånehandlingar till O. Jönsson i Krafslösa utgifvet lån.

Föredrogs och biföllos Banko-Utskottets den 6 dennes bordlagda memorial:

N:o 4, med hemställan om afskrifning ur Riksbankens hufvudkontors räkenskaper af dess återstående fordringar för ett kassakreditiv och åtskilliga lån med omsättningsrätt; samt

N:o 5, i fråga om afskrifning ur afdelningskontorets i Göteborg räkenskaper af åtskilliga lån.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 28 sistlidne Februari och 2 dennes bordlagda utlåtande N:o 10, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfångelse.

Herr Hasselrot: Lag-Utskottet har nu inkommit med sin årliga tribut till lösningen af frågan rörande skyldigheten att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfångelse; det är blott att beklaga att anrättningen är så olika den ena riksdagen mot den andra. Vid 1872 års riksdag framlade Lag-Utskottet ett förslag i enahanda riktning som det nu framlagda, gående ut från den åsigten att ifrågavarande skyldighet borde vara kommunens, och att fyrktalet borde hufvudsakligen ligga till grund för densammes fördelning. Mot detta förslag gjordes då i denna Kammare åtskilliga anmärkningar, och man fann en sådan delningsgrund hvarken vara billig eller rättvis. En ledamot af Kammaren uttalade då, under diskussionen i frågan, den åsigten, att denna skyldighet ej borde vara kommunens utan *statens*; denna åsigt vann också här det gensvar, att ärendet blef i sådan syftning återremitteradt till Utskottet; och samma beslut blef äfven fattadt i Andra Kammaren. Utskottet tog frågan i förnyadt öfvervägande, och på grund af de i båda Kamrarna uttalade åsichter framlade Utskottet ett nytt skrifvelseförslag, i hvilket Utskottet hemställde: "att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse, med uttalande af den åsigt, att staten bör öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla

underhålla tingshus och häradsfångelser, anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i sådant afseende låta tillvägbringa erforderlig utredning angående sättet och villkoren för sakens genomförande samt derefter för Riksdagen framställa förslag i ämnet.“ Detta Utskottets förslag godkändes af Andra Kammaren men föll här, dock hufvudsakligen af formela skäl, emedan man ansåg att Utskottet gått öfver sin befogenhet, då icke någon motion väckts i den af Utskottet föreslagna syftningen. Vid 1873 års riksdag väcktes så väl i denna Kammare af mig som i Andra Kammaren af en ledamot der motion om antagande af det utaf Lag-Utskottet sist framlagda förslag. Lag-Utskottet gilade motionerna och förslaget bifölls afven i denna Kammare, men föll i Andra Kammaren af skäl, som svårligen af den då förda debatten torde kunna utletas och som också torde varit mera underförstådda än uttalade. — Nu hafva åtskillige motionärer i Andra Kammaren framkommit med samma förslag som 1872 års Lag-Utskott, i sitt vid nämnde riksdag förut framlagda betänkande, omfattat, eller att skyldigheten skulle hvilat på kommunen och hufvudsakligen utgå efter fyrktalet, och denna åsigt har af innevarande Riksdags Lag-Utskott accepterats. Om nu Lag-Utskottet kunnat så skifta färg och byta mening, kan jag icke föreställa mig att denna Kammare kan taga saken lika lätt, och att Kammaren vidhåller samma mening i dag, som den för ett år sedan uttalade; men när någon motion icke blifvit väckt i denna syftning och något förslag derom således hvarken kan framställas eller bifallas, anser jag annat icke återstå för mig, än att yrka afslag å Utskottets förslag, hufvudsakligen därför att jag anser den föreslagna delningsgrunden obillig och orättvis. Jag anhåller således om afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Jag var under förra riksdagen en af dem, som instämde uti den af dåvarande Lag-Utskott uttalade åsigt att skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfångelse borde tillkomma staten och ej kommunen. Jag gjorde detta, ej just därför att jag var alldeles öfverbevisad om att nämnda byggnadsskyldighet afsåg snarare ett statsändamål än en kommunalangelägenhet, utan därför att jag hade den öfvertygelsen, som jag fortfarande hyser, att man ej kan på den kommunala beskattningens väg minska de nu jord af viss natur ensam påliggande onera, utan att löpa fara att begå en stor orättvisa emot de medlemmar af landtkommun, som nu äro från dessa onera befriade. Vid införandet af de nya kommunallagarne tror jag, att vi, för hvad angår landtkommunerna, förfor med så liten skonsamhet mot de medlemmar af kommunen, hvilka icke voro jordegare, att de svårligen ännu tåla vid att få några nya kommunala bördor sig pålagda. — Enligt den utredning, som Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet lemnade till Riksens Ständer år 1862, hade i följd af den nya kommunallagen, fattigskatten, hvilken då liksom nu var den förnämsta delen af kommunala skattebördan, blifvit på en gång så olika fördelad mot hvad den hade varit förut, att i flera län två tredjedelar af hela fattigskatten pålägo medlemmar af kommunen, som förut knappast betalt ett enda

öre fattigskatt. En så våldsam och hastig omflyttning af en gammal och dryg skatt tror jag vara alldeles utan exempel i något annat land under lugn samhällsutveckling. Då 1861 den stora förändring egde rum i beskattningssättet i Danmark, att inkomstskatt infördes såsom kommunalskatt i Köpenhamn (sedermera upptogs ock statskatt genom inkomstskatt) stadgades uttryckligen i lagen, att inkomstskatten ej fick öfverstiga tre procent. Man ansåg sig icke kunna våga gå högre; — hvad deröfver erfordrades skulle upptagas genom de gamla kommunala skatterna; vattensskatt, arealskatt m. fl. Hos oss ändrades visserligen beskattningsgrunden 1863, i det att nemligen då bestämdes att vid fyrktalssättning bevillningen för jorden skulle ingå med dubbelt större pondus än bevillningen för andra beskattningsföremål; men det hjälpte i min tanke endast obetydligt. Oaktadt denna modifikation betalar dock på många ställen den som icke är jordegare 5, 6, 7 ja ända till 10 procent af sin behållna inkomst i kommunalskatt, oaktadt fattigskatten för närvarande är jämförelsevis liten. Att sätta en inkomstskatt så hög är alltid en vanskelig sak, och jag tillåter mig dervid erinra, hurusom redan de kommitterade, som afgåfvit förslaget till den nya bevillningsförordningen, yttrade att, om inkomstbevillningen sattes så hög som fem procent, bestämmelserna om denna afgift i lagen, skulle komma att kringgås. Ett sådant kringgående af lagen tycker jag mig äfven hafva märkt på flera ställen i landet. En prest af mina bekanta hade en förmögenhet på omkring 100,000 R:dr, som han hade utlånta till sina söner, som voro jordbrukare och för de af fadren dem lånte pengarne köpt egendomar; för den ränta, han hade på dessa pengar, fick han skatta betydligt till den kommun, der han bodde, och det var förgåfvos som han sökte af kommunen utverka sig någon nedsättning i den honom påförda kommunalskatten. Slutligen fann han dock på att köpa sönerns egendomar och låta dem i stället få dem på arrende; sålunda fingo sönerna betala räntan i form af arrende, hvarefter presten slapp att för sin inkomst erlægga ett enda öre i skatt. Ett annat sätt att kringgå lagen brukas i den ort, der jag bor. Om en hemmansegare, som sitter t. ex. på ett fjerdedels mantal, samlat sig under dessa fördelaktiga konjukturer ett kontant kapital af exempelvis 2,000 R:dr, så delar han ut detta genom gåfvobref till sina minderåriga barn i så små lotter, att afkastningen af hvarje lott blir så liten att den blir fri från bevillning; han går på detta sätt fri från all kommunal beskattning. — Jag vet knappast om ett sådant sätt att gå till väga är lagligt, men nog är idén sinnrik. Jag bör tillägga att hvad jag sagt om det vådliga i att hastigt kasta onera på dem, som förut ej haft dem, äfven gäller i afseende å säterierna; man måste gå varsam till väga dermed. I min ort äro säterierna ofta parcellerade i små hemmanslotter, och för egarne af dessa "sprängda säterier", skulle det onekligen vara högst kännbart, om onera och besvär, hvilkas utgörande de alldeles icke kunnat taga i beräkning vid inköpet af sina jordlotter, dem pålades. Ett afgörande skäl för mig att nu motsätta mig en skrifvelse till Kongl. Maj:t i denna fråga, är det stora och viktiga beslut, Riksdagen förra året fattade beträffande grundskatternas och indelningsverkets successiva afskrifning. I den

underdåniga skrifvelse, som derom afläts, omnämndes uttryckligen att en revision af bevillningsförordningen och kommunalförfattningarne, i syfte att bereda likställighet mellan olika klasser af medborgare, jemväl borde företagas, och då hela denna stora fråga och allt hvad dermed närmast sammanhänger snart torde komma under behandling genom en framställning från Kongl. Maj:t, kan jag ej anse skäl förefinnas att bifalla nu föreslagna skrifvelse, lika litet som den, hvilken föreslås i nästföljande ännu icke föredragna utlåtande. Jag får således tillstyrka afslag å Utskottets betänkande.

Herr von Sydow: I likhet med de båda föregående talarne får jag yrka afslag i Utskottets betänkande. Jag gör det ej därför, att jag anser en förändring i skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelser vara öfverflödig, utan därför att jag tror att en dylik förändring lämpligen bör gå i den riktning att bestyret övertages af statsverket. Det ändamål, man enligt mitt förmenande i främsta rummet bör åsyfta med en förändring i förevarande hänseende, är att söka underlätta *förverkligandet* af det beslut, som fattades vid 1872 års riksdag om underdomstolarnes verksamhet, så att dessa blifva mera permanenta än förut, men det är något som kan vinnas ingalunda genom Utskottets förslag utan, enligt min öfvertygelse, just derigenom att ifrågavarande onus *öfverflyttas från kommunerna på staten*. Och då en sådan öfverflyttning vid denna riksdag icke kan beslutas, enär någon motion i den riktningen ej blifvit väckt, får jag, i likhet med hvad jag yrkat vid föregående riksdagar, anhålla att Kamraren ville afslå Lag-Utskottets nu föredragna betänkande.

Friherre Sprengtporten: Som jag finner mig i allo förekommen af de föregående talarne, får jag nu inskränka mig till att yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Koch: Till en början måste jag säga några ord med anledning af ett yttrande af en ärad representant från Christianstads län. Han ansåg, att man skulle uppskjuta med reglerandet af alla de bördor, hvilka enligt min tanke äro de tyngsta, nemligen de s. k. obestämda ständigt stigande onera, såsom byggande af allmänna hus, skjutsningsbesväret, våghållningsskyldigheten m. m., tills frågan om grundskatterna och indelningsverket fått sin lösning. Jag skulle önska, att jag kunde vara så sangvinisk, som den ärade talaren, och tro, att denna fråga *snart* skall lösas, men jag fruktar, att så ej sker och anser därför att ett uppskjutande af regleringen af de öfriga onera ej är lämplig.

Hvad nu Utskottets föreliggande förslag angår, kan jag ej tillstyrka detsamma, då derigenom åsyftas en förhöjning i inkomstskatten och jag anser att stegringar i denna skatt bör sparas för betydelsefulla kalamiteter, såsom krigstillfällen och dylikt, men i lugna tider bör detta maskineri, egentligen afsedt för kriget, icke för mycket användas. Den procent, efter hvilken inkomstskatten nu utgår till staten, anser jag under normala förhållanden vara lämplig, men den deremot, hvarefter kommunalskatten utgöres, är för hög. I den kommun

jag vanligen bor är kommunalskatten nu 80 öre per fyrk, eller 16 gånger större än bevillningen å jord.

I denna skatt inräknas väglagning, skjuts, presterskapets aföning m. m. som ofta så anses i stad. För att nu öfvergå till sjelfva frågan, tror jag att den egentliga orsaken, hvarför man ej kan komma till något resultat, rörande det lämpligaste fördelandet af skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelser, är härvid lag densamma, som vid flera andra frågor, nemligen att man sammanbinder med hvarandra två frågor, som ej ega något ovilkorligt samband. Jag tror för min del ej, att frågorna om tingshus och häradsfängelser äro så likartade, att de böra stå i sammanhang, och jag är förvissad att äfven praktiska skäl tala för deras åtskiljande.

Hvad nu först häradsfängelserna beträffar, så erkände Rikets Ständer redan 1840, att deras byggande och underhåll vore ett *statsbestyr* och beviljade anslag af icke mindre än 900,000 R:dr banko för länshäkten, 300,000 R:dr för städernas ransakningshäkten och 100,000 R:dr allt banko för häradshäkten. Sedan dess hafva många fängelser blifvit byggda af statsmedel så väl på landet, såsom t. ex. i Fjäre härad af Hallands län, som i städerna, och denna Riksdag har genom att bevilja anslag till fängelsebyggnad i Ystad befriat några häradar i trakten från att bygga särskilda häradsfängelser. Önskligt vore om i afseende å tingsställen, häkten m. m. de grundsatser, hvilka först uttalades i den utmärkta och kanske ej tillräckligt beaktade skriften "om straff och straffanstalter", blefvo tillämpade. En följd deraf skulle blifva bland annat, att de förderfliga fångtransporterna å skjutsvagnar i möjligaste måtto inskränktes samt att personer, hvilka blifvit dömda till kortare fängelsestraff, finge undergå dessa der. hvarest de blifvit dömda. En annan omständighet, som jag nu vill papeka, och som synes mig tala för min åsigt att öfverflytta bestyret med fängelserna på staten är, att hvarje fångslad person med rätt kan fordra att ej vara under uppsyn af en person, tillsatt af en kommunal myndighet, utan af en, som står under statens kontroll. Jag kan således ej tillstyrka bifall till Utskottets hemställan i afseende å häradsfängelser.

Om man ville afskilja frågan om fängelserna från frågan om tingshus, skulle man möjligen kunna ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse angående tingshus i den syftning, Utskottet föreslagit. Jag tror ingalunda att såsom allmän regel bör uttalas, att tingshusbyggnads-skyldigheten bör blifva statens besvär, och Riksdagens majoritet skulle säkerligen ej heller gilla en sådan åsigt, då derigenom de kommuner, som under sista tiderna byggt nya tingshus eller vidtagit betydliga reparationer, skulle komma att utan hänsyn till sina uppoffringar här för vidkännas betydliga kostnader i förhållande till de kommuner, hvilka hafva inga eller dåliga tingshus och utan tvifvel skulle den "Kongl. svenska afundsjukan" hindra ett dylikt beslut. Hvad man enligt min tanke bör sträfva efter är, att, då vid den definitiva regleringen af domsagorna blifvit bestämdt, hvarest tingsstället skall vara, staten i viss proportion bör bidraga till uppförande af de till följd af regleringen erforderliga nya tingshus hvilka icke böra göras för kostsamma, utan innefatta endast det aldra nödvändigaste, såsom

tingssal och arkivrum; genom ett sådant beslut, skulle säkerligen också deras motstånd minskas, hvilka af fruktan för utgifter motsätta sig ett så viktigt förslag som det om domsagornas reglering. Om denna åsigt framställes i skrifvelse till Kongl. Maj:t nu eller vid en sednare riksdag anser jag af föga vikt, och då flere talare i denna Kammare yrkat afslag å Utskottets hemställan, så vill jag ej framställa något definitivt yrkande i motsatt riktning.

För öfrigt vill jag endast lika med flere andra talare protestera mot det af Utskottet använda uttryck "billiga grunder" såsom tydande allt för mycket på en nivellering efter fyrktalet.

Herr von Gegerfelt: Då jag ensam bland denna Kammares ledamöter i Utskottet underlåtit att reservera mig emot förevarande betänkande, anser jag mig uppmanad att yttra några ord till dess försvar, ehuru jag väl inser, att hvad jag kan anföra ej kommer att inverka på frågans utgång och ehuru den årligen återkommande diskussionen om denna fråga gifvit åt densamma en anstrykning af enformighetens tråkighet. Jag skall försöka att ej dertill lägga långträdighetens.

Vi hafva i friskt minne, eller rättare i ett årligen uppträskadt minne, hurusom 1867 års Riksdag beslöt en underdånig skrifvelse alldeles lika med den af Utskottet nu föreslagna, men att denna skrifvelse genom en försummelse icke kom att expedieras. Hade detta beslut blifvit expedieradt, så hade måhända frågan ändock ej varit närmare sin lösning, men mycket talande och skrivande, mycket papper hade derigenom besparats, och för att för framtiden åstadkomma en dylik besparing, anser jag Utskottets hemställan böra bifallas äfven om ej giltigare skäl dertill förefunnes. Rättvisan af en fördelning efter nya grunder af ifrågavarande onus har redan länge varit erkänd och sedan sista Riksdagen ingick med skrifvelsen angående grundskatternas och indelningsverkets afskrifning, tyckes jemkning af de öfriga, jorden åliggande onera vara ställd utom allt tvifvel. Frågan torde således endast vara om tiden och sättet för jemkningen. Hvad sättet beträffar är klart att Riksdagen ej lämpligen kan komma öfverens om de speciela grunderna, utan att frågan derom bör öfverlemnas till Kongl. Maj:ts bepröfvande, såsom redan förut skett med de flesta, att icke säga alla, andra dylika frågor. Man kan invända, att lösningen af den stora frågan om grundskatterna och indelningsverket bör föregå, och när den förra frågan blifvit löst, så faller lösningen af den nu förevarande liksom af de många andra dylika såsom den mogna frukten af sig sjelf, men skall denna senare frågan hvila, torde vara bättre att hon hvilar hos Kongl. Maj:t än hos Riksdagen, der hvilan blir alltför mycket störd genom de årliga diskussionerna.

Den förste talaren anförde att ett antagande af Utskottets förslag skulle leda till att ifrågavarande onus blefve fördeladt efter obilliga grunder. Utskottet föreslår likväl att fördelningen skall ske efter *billiga* grunder och att billiga grunder skulle kunna vara obilliga strider mot logikens principium identitatis et contradictionis. Vidare har anmärkts, att Utskottets hemställan innebär en orättvisa mot de från detta onus nu befriade, men det är just denna befrielse som inne-

fattar en orättvisa, helst om rättvisan fordrar att enhvar bidrager till allmänna institutioner i det förhållande han af dem njuter gagn. Uppenbarligen har Utskottet antydt, att hänsyn bör tagas till denna princip vid bestämmande af fördelningsgrunderna.

Den väsendtligaste invändningen mot bifall till Utskottets betänkande torde föranledas af det förut väckta förslag att staten skulle öfvertaga byggnads- och underhållsskyldigheten af tingshus och häradsfängelser. I en reservation, som jag vid sistlidne riksdag afgaf, framhöll jag de betänkligheter, som häremot möta. Jag vill dock ej nu ingå i bedömande af detta förslag, helst som någon motion i sådan syftning nu ej blifvit väckt. Jag anhåller vördsamt om bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Oscar: Det är en känd sak att äfven det klaraste förstånd understundom kan hängifva sig åt vissa inbillningar, hvilka rota sig fast och blifva liksom trosartiklar antingen de hafva någon grund i verkligheten eller icke. Jag kan ej neka att jag tyckte mig spåra något dylikt hos den siste ärade talaren. Han sade — om också han ej just använde de orden, så var dock detta hans mening, — att om vi nu beslöte en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så trodde han att nu förevarande fråga åtminstone för längre tid skulle vara död och begrafven och ej besvara oss hvarje riksdag. Jag tror ej att erfarenheten bekräftar ett sådant antagande. 1866 års Riksdag aflät skrifvelse om kyrkobyggnadsskyldigheten, men vid hvarje senare riksdag har frågan härom återkommit. Om vägar och broar har äfven skrifvits till Kongl. Maj:t, och dock framkomma årligen utan misskund förslag om dem. Så är förhållandet med flera andra frågor, och om den 1867 i detta ämne beslutade skrifvelse — denna af några ständigt svängda, men verkligen nu utslitna fana — hade expedierats, männe då motionerna angående tingshus och häradsfängelser följande år uteblifvit? Nej, då ibland Riksdagens ledamöter ej få finnas, som, för att vederbörligen glänsa inför sina valmän, anse sig nödtvungne att väcka motioner och dervid torde befinna sig stundom i någon förlägenhet i anseende till ämnen för motionerna och i alla fall helst välja sådant, som i hemorten kan förstås och göra intryck, så hade Lag-Utskottet nog ändå fått behandla 4 eller 5 motioner hvar år, ehuru frågan hvilade hos Kongl. Maj:t, och om den fått hvila der skulle ingalunda hafva förvånat mig, då denna så prisade skrifvelse var affattad i de vanliga sväfvande ordalagen. Under tiden hade man troligen ansett sig böra göra påminnelser och så skrifvit ånyo, hvarken bättre eller tydligare. Jag tror således att vi kunna lemna den siste talarens, af mig nu bemötta skäl utan afseende.

Hvad nu sjelfva hufvudsaken angår, så har derom talats många gånger förut och jag sjelf yttrat mig vid nästan alla riksdagar, utom 1867 års, då jag var tillfälligtvis frånvarande. Att nu återupprepa hvad jag sagt, tycker jag vara onödigt och liksom jag, vet nog hvarje ledamot i denna Kammare hvad han tänker om saken. Jag kan dock ej underlåta att fästa mig vid ett af den siste ärade talaren fäldt uttryck. Han anförde såsom skäl för bifall till Utskottets hemställan att enhvar bör bidraga till de allmänna institutionerna i det förhål-

lande, han af dem njuter gagn. Nu frågar jag: hvem har gagn af tingshusen, om icke hela allmänheten? Jag har åtminstone haft föga enskildt gagn af tingshuset i den ort der jag bor, enär jag der aldrig haft mer än en liten process, för omkring 20 år sedan, och den räckte blott ett ting. Att lag och rätt uppehålles i landet, så att ingen antastar min person och plundrar min egendom, det har jag nytta af, men i detta fall gagnar mig fullt lika mycket som nämnda tingshus, Kongl. Göta Hofrätts byggnad, till hvars underhåll jag dock ej direkt bidrager, utan endast såsom svensk samhällsmedlem. Det rätta vore enligt min tanke att staten öfvertog ifrågavarande bestyr, men då en skrifvelse i sådan syftning nu ej kan ur formela skäl beslutas, anser jag att man utan fara kan afslå Utskottets hemställan och låta frågan för denna gång falla; hon kommer nog igen, och om då i bättre skick vore mig kärt.

Jag kan ej lemna obeaktadt hvad här yttrats om en utjemning af hvad man anser orättvist i beskattningen. En skatt kan möjligen hafva varit orättvis då den pålades, men under tidernas lopp och samhällets utveckling har orättvisan utplånats, ty, om skatten drabbat fast egendom, så har den vid alla de tillfällen då fastigheten ombytt egare, tagits i beräkning och om vid försäljning till exempel af två lika goda hemman det ena betalats med 20,000 R:dr, men det andra till följd af tyngre skatter med måhända endast 10,000 R:dr, så synes att beskattningen icke för den nye egaren innebar någon orättvisa, men obehag kan det medföra, och således vore väl om en skattejemkning kunde ske, men med hänsyn till rättvisans fordringar. Det samhälle, som trampar under fötterna hvad som en gång är rättvist, arbetar ej på sitt framåtskridande. Våldet kan göra sig gällande, men det upplöser vanligen samhällsgrundvalarne, och de lidanden härigenom förorsakas blifva oftast större än dem man föredrog att med makt krossa hellre än att genom stilla, ihärdigt arbete få utan rättskränkingar afhjelpa.

Vidare vill jag nu ej säga, utan tillåter mig endast att begära afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Gegerfelt: Den siste talaren vände sig så direkt mot mig att jag måste yttra några ord till svar å hans anförande. Min mening var aldrig att uttala någon förhoppning att, genom frågans öfverlemnande till Kongl. Maj:t, motioner i förevarande hänseende skulle uteblifva, men hvad jag trodde derigenom skulle uteblifva det var de långa diskussionerna rörande densamma; ty vore frågan en gång öfverlemnad till Kongl. Maj:t, kunde vederbörande Utskott inskränka sig till att på öfligt sätt, under omförmälände att så vore förhållandet, hemställa att motionen måtte lemnas utan afseende och denna hemställan skulle otvifvelaktigt, såsom i allmänhet i dylika fall plägar blifva händelsen, utan vidare öfverläggningar af Kamrarne gillas. Den siste talaren upptog den gamla satsen att den, som har köpt en gård, har köpt den med onera och besvär; ja det har han nog gjort, men han har äfven köpt den med rätt till billiga jemkningar; det var just denna senare grundsats som på ett högst eklatant sätt godkändes af sista Riksdagen. För öfrigt kan jag ej se annat än att

den orättvisa, talaren ansåg skulle blifva en följd af den utaf Utskottet ifrågasatta förändringen, äfven skulle ega rum om skyldigheten lades på staten — ty hela skilnaden är ju endast den att i förra fallet skulle bördan läggas på *kommunens* men i senare fallet på *statens* samtliga medlemmar, och den siste talaren får nog lika väl i senare fallet bidra till tingshusen som om det vore en kommunens gemensamma angelägenhet, och kanske ändå mera.

Herr Tornerhjelm: Det har ofta förvånat mig att den siste talaren vid hvarje riksdag rider på den satsen, att skyldigheten att bygga och underhålla tingshus skall utgå efter fyrk, och jag har trott att han, som är en djup politikus, hade några juridiska eller lagliga skäl därför, men nu har jag fått höra att han i själfva verket är mot detta förslag, fast han hittat på ett nytt sätt för att arbeta emot det. Det är nu mycket populärt att tumma på eganderätten, att taga en skattebörd från ett håll för att lägga den på ett annat, och det är i sådana fall mycket modernt och bekvämt, att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse i en eller annan fråga och sedermera beklaga sig att ingenting blifvit gjordt. Detta sätt är nog mycket bekvämt, men jag tror ej att det är det rätta, och den ärade talaren borde väl ej kunna förvänta att denna Kammare skall gå in derpå. För min del kan jag ej finna skäl att just nu pålägga den privilegierade jorden nya bördor, från hvilka den hittills varit befriad, då vi hafva stora förändringar att emotse i afseende å grundskatterna och indelningsverket. Jag instämmer i de yttranden, som här förut afgifvits för afslag å Utskottets betänkande.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Hr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades talrika nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med talrika ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr *Frisk* begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets utlåtande N:o 10, röstar.

Ja.

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utlåtandet.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—6.
Nej—74.

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 28 sistlidne Februari och 2 dennes bortlagda utlåtande N:o 11, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden rörande skyldigheten att bygga och underhålla allmänna vägar och broar.

Herr Caspersson: Då jag ensam låtit anteckna mig såsom reservant mot Utskottets i dess nu föreliggande utlåtande afgifna förslag, så anser jag mig skyldig att med några ord yttra mig, ehuru min ståndpunkt i denna fråga torde vara genom min reservation tillräckligt angifven. För min del kan jag icke annat än anse, att den ifrågasatta förändringen skulle komma att hafva menliga följder äfven för jordbrukarne. Då det synes mig kunna tagas för gifvet att, genom borttagande af väghållningsskyldigheten såsom ett jorden åliggande onus, jordbrukarne i allmänhet icke skulle kunna förminska antalet hvarken af sina tjenare eller sina dragare, med hvilka de nu utan någon kontant utgift kunna fullgöra sin väghållningsskyldighet, och den ifrågavarande förändringen endast skulle hafva till följd, att de i stället måste kontant betala de på dem belöpande kostnaderna, så torde det väl kunna tagas för gifvet, att de, om förändringen vidtages, i stället för vinst skulle göra en icke obetydlig förlust. Vid sådant förhållande kan det förefalla underligt, att se så många ledamöter af Andra Kammaren, af hvilka de fleste väl äro hemmansegare, dock påyrka just denna förändring. Jag har hittills icke kunnat fatta detta; men en vid denna riksdag afgifven motion, undertecknad af Ola Andersson, Anders Persson m. fl., har gifvit mig någon upplysning i detta hänseende. I nämnda motion är nemligen såsom lämpligt sätt för vägunderhållets verkställande efter de nya grunderna föreslaget, att, sedan väghållningsskyldigheten blifvit reglerad på kommunalstämma, vägarne skulle uppdelas i mindre lotter, som borde öfvertagas till underhåll af jordbrukarne mot en för viss tid bestämd ersättning. Om således jordbrukarne på det sättet fördelade väglotterna sig emellan och för deras underhåll erhöle en ersättning, som skulle utgå af den på kommunens alla skattskyldige medlemmar efter vanliga grunder fördelade väghållningsafgiften, så kunde resultatet lätteligen blifva, att endast de, som icke hade jordbruk, icke hade tjenstefolk och dragare och följaktligen icke heller genom entreprenadauktion kunde öfvertaga vägunderhållet, finge betala hela väghållningsbesväret eller åtminstone draga den tyngsta bördan deraf. Ett sådant syfte framskymtar temligen tydligt ur den nu nämnda motionen, och deri kan man då finna en förklaring, hvarför man nu så ifrigt åstundar att få betala penningar, i stället för att såsom förut verkställa ett arbete, som hittills icke visat sig vara särdeles betungande.

Utom detta skäl, som synes mig tala emot bifall till den i fråga satta förändringen, ber jag att få uttala hvad som äfven vid Lag-Utskottets nyss afgjorda betänkande framhölls af flere talare, att det icke kan vara riktigt att besvara Kongl. Maj:t med skrivelser i ett eller annat syftemål, utan att tillika på något sätt antyda, huru detta syftemål enligt Riksdagens åsigt bör kunna lämpligast ernås. Att ej göra detta förefaller mig nästan som att utlägga en snara. Kongl. Maj:t må framställa hvilket förslag som helst, så kan Riksdagen dock alltid svara: „det var icke det, vi ville; vi önskade få det stäldt på ett helt annat sätt.“ Om man så förfar, så kommer man aldrig till något resultat. Äfven på denna principiella grund vågar jag hemställa, att Lag-Utskottets föreliggande betänkande måtte af Kammaren ogillas.

Herr Hasselrot: Jag ber blott att få tillkännagifva, att orsaken hvarför mitt namn såsom reservant icke förekommer under Utskottets betänkande, är den, att jag icke var tillstädes i Utskottet, då betänkandet der justerades. Under den föregående behandlingen yttrade jag mig mot förslaget; och jag tror, att det nu endast vore förspild tid att ingå i något vidlyftigare uttalande mot detsamma. Jag får vördsamt anhålla om afslag å Utskottets hemställan.

Herr Tornerhjelm: Jag tror för min del att det är nästan alldeles öfverflödigt att spilla några ord på denna fråga, som jag hoppas måtte dö i sjelfva sin födelse. Några andra skäl hafva icke blifvit anförda för den föreslagna förändringen. än de vanliga så kallade billighetskäl. Att dessa dock icke äro tillfyllestgörande, tror jag att äfven erfarenheten kan tillräckligt bevisa; och det är med stöd af denna, som jag för min del är öfvertygad, att det vore ett högst bedräffligt tilltag, om man öfverflyttade vägunderhållningsskyldigheten på staten eller kommunen. Jag ber att såsom exempel få anföras ett förhållande, som för omkring två år sedan egde rum i närheten af min hemort och hvilket visar, till hvilken grad det skulle blifva dyrare, om en förändring genomfördes i den nu åsyftade riktningen. Det var en arrendator, som icke ville lägga sin väg sjelf, hvarför kronfogden sin pligt likmätigt utlyste auktion derå. Denna vägläggning, som han mycket väl sjelf kunnat verkställa för 200 riksdaler, kostade på detta sätt omkring 1,500 riksdaler. Nästa år var det samma förhållande; då kostade vägen öfver 2,000 riksdaler. Det är ju naturligt, att arbetet skall kunna göras mycket billigare, då de väghållningsskyldige sjelfve förrätta detsamma, än om det skulle verkställas af legde arbetare, som åtminstone i provinser, der det finnes en förmögen allmoge, måtte tingas mot en enorm betalning. Jag har hört stora statsekonomer, som hafva begär att efterapa förhållandena i utlandet, förklara, att staten borde öfvertaga hela detta besvär. Men huru orättvist detta skulle blifva vid tillämpningen i vårt land, är lätt att inse, om man betänker, att de södra provinserna, som icke hafva några så relativt stora vägsträckor, i sådant fall skulle få vidkännas oerhörda kostnader för att bidraga till vägunderhållet i de norra, der väglängderna äro ofantligt stora.

Jag förmodar, att det är ingen, som yrkar bifall till föreliggande betänkande; och får jag för min del förena mig med dem, som anhållit om afslag å detsamma.

Herr Berg: Då Lag-Utskottets ledamöter af denna Kammare, hvilka reserverat sig mot Utskottets förevarande hemställan, utan tvifvel ej kunna hafva något emot att finna understöd af personer utom Utskottet, som förfäktat den mening, hvilken de sjelfva omfatta, så har jag tillåtit mig att begära ordet för att anhålla om afslag å detta betänkande. Jag behöfver ej vara vidlyftig i mitt anförande, då jag hufvudsakligen delar de åsichter, som af de föregående talarne blifvit uttalade. Jag vill visserligen gerna vidgå, att det möjligen kan ligga någon orättvisa i den nuvarande fördelningen efter hemmantalet, liksom jag utan tvifvel erkänner det strängt riktiga i den grundsatsen. att den, som begagnar vägen, bör bidra till dess underhåll. Men för att fullt konsekvent tillämpa en sådan grundsats, vet jag ingen annan utväg än att upptaga vägpenningar; ett dylikt sätt att underhålla vägen komme dock att förorsaka mycket drygare omkostnader och skulle väl i praktiskt hänseende vara överkställbart. Om man således icke kan anlita detta sätt och vill att väghållningsskyldighet skall utgöras med penningar, återstår enligt mitt förmenande endast att fördela väghållningsskyldigheten efter fyrktal. Men huru orättvist detta skulle kunna blifva, har redan af den förste talarén i denna fråga framhållits och visst är att en sådan fördelningsgrund väsendtligen skulle bidra till stegring i kostnaderna.

Jag anhåller äfven att få förena mig i det uttalande, som den ärade reservanten mot detta betänkande nyss afgaf, nemligen att man icke bör besvara Kongl. Maj:t med skrivelser, utan att på samma gång redogöra för, i hvilken riktning Riksdagen önskar att få desamma besvarade. Vi hafva ofta haft tillfälle att se, huru Kongl. Maj:t lyssnat till Riksdagens begäran och sökt att gå dess önsknin- gar till mötes. Men det finnes få otacksammare göromål för Regeringen, än att med ledning af sådana sväfvande skrivelser författa lagförslag, ty merändels få dessa förfalla, när de sedan komma inför Riksdagen.

Jag anhåller om afslag å det förevarande betänkandet.

Herr von Koch: I detta betänkande ser jag till min glädje, att Lag-Utskottet gått ifrån sitt gamla och, som jag hoppas, utslitna formulär om "de billiga grunderna", efter hvilka det ifrågavarande besväret skulle fördelas. Bland de obestämda onera finnas två, som äro i ett oupphörligt stigande, men hvilka efter min tanke lyckligtvis torde kunna regleras, utan att man ingriper i eganderätten eller utsätter sig för beskyllningar att vilja göra det, jag menar väghållnings- och skjutsningsbesvären. För dessa båda besvärs utgörande gifvas andra och naturliga grunder, hufvudgrunder, till hvilka man troligen icke kan komma i ett nu — sådant kan man sällan, då man kommit in på afvägar — men som man dock bör mera och mera nalkas. Dessa grunder, hvilka efter min öfvertygelse böra anses såsom de enda rätta, äro, i afseende å *skjutsningen*, att *den som åker,*

skall betala skjutspenningarne, och i afseende å väghållningen, att, så ridt sig göra låter, den som begagnar vägen, skall underhålla densamma. Att detta senare skulle ske genom en uttaxering efter fyrktal, finner jag alldeles orimligt och skulle för min del aldrig kunna lemna min röst till bifall åt en skrifvelse, som åsyftade något sådant. Huru detta besvär efter min tanke borde regleras, derom har jag redan afgifvit en motion, hvilken dock icke lyckades erhålla sådana sympatier, att den vann bifall. Jag afspisades då med vanliga allmänna talesätt. Jag har dock ännu icke haft anledning att frångå de åsikter, som jag i detta förslag uttalade, ehuru jag för närvarande icke anser mig böra upprepa dem för denna Kammare. Jag skall dock till protokollet lemna uppgift om, hvar detta mitt förslag återfinnes, för den händelse någon skulle vilja taga kännedom derom (motionen N:o 25 år 1873). För öfrigt skulle jag visserligen kunna votera för Utskottets nu föreliggande förslag, om det vinner understöd inom Kammaren; det är visserligen framställt i mycket allmänna ordalag; men då jag för min del uttryckt den riktning, i hvilken jag håller före, att den i fråga satta förändringen bör gå, så anser jag mig icke förhindrad att rösta för bifall till detsamma af den åsigt, jag många gånger förut uttalat, att man icke bör aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t utan att närmare angifva syftemålet med densamma. Ehuru jag således för min del icke har något emot att bifalla Utskottets förslag, vill jag dock icke för närvarande framställa något yrkande derom.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllö med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs änyo Särskilda Utskottets den 28 sistlidne Februari och den 2 dennes bordlagda memorial N:o 1, i fråga om handläggning af en i Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof gjord framställning om anslag till skogsväsendets befrämjande.

Herr Asplund: Jag ber att få upprepa det yrkande, som jag framställde förra gången detta memorial af Kammaren behandlades och för andra gången bordlades, samt hemställa, att Kammaren, i stället för att antaga det af Utskottet formulerade förslaget, måtte besluta "det Kongl. Maj:ts proposition rörande 7:de hufvudtiteln i de delar, som angå dels anslag till skogsinstitutet och skogsskolorna och dels det i nåder föreslagna reservationsanslag af 258,287 kronor för befrämjande af skogsväsendet i allmänhet, må till Särskilda Utskottets behandling hänvisas". Som Kammaren behagade finna, så är syftemålet här alldeles detsamma som i Utskottets förslag och skilnaden är endast

den, att de delar af den Kongl. propositionen, som Utskottet ansett böra till detsamma öfverlemnas, i memorialet endast i *motiveringen* blifvit speciellt omnämnda, men här deremot influitt i sjelfva *klämmen*, hvilket senare för tydlighetens skull torde böra anses lämpligare.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att Herr Asplund hade yrkat bifall till Utskottets hemställan med följande förändrade lydelse: "att Riksdagen måtte besluta, det Kongl. Maj:ts proposition rörande 7:de Hufvudtiteln i de delar, som angå dels anslag till skogsinstitutet och skogsskolorna och dels det i nåder föreslagna reservationsanslag af 258,287 kronor för befrämjandet af skogsväsendet i allmänhet, må till Särskilda Utskottets behandling hänvisas"; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan oförändrad, hvarvid svarades många nej jemte ett eller annat ja, och sedermera proposition på bifall till samma hemställan med den af Herr Asplund föreslagna förändrade lydelse, då svaren utföllo med många ja jemte ett eller annat nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Grefve Mörner, Oscar: Jag ber att få anmäla min reservation mot det af Kammaren fattade beslutet, hvilket, om det äfven för närvarande icke kan anses hafva några menliga följder, dock torde öppna dörren för åtgärder, som i en framtid kunna visa sig vara ganska skadliga.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 4 och 6 dennes bordlagda memorial N:o 4, i anledning af återremiss å Utskottets utlåtande N:o 2, angående Kongl. Maj:ts proposition om ändring i 80 § Regeringsformen.

Herr von Ehrenheim: I det skick, hvori den föreliggande frågan för närvarande befinner sig, lär det icke finnas något annat val, än att antingen låta den Kongl. propositionen blifva hvilande till vidare grundlagsenlig behandling eller också att afslå densamma. Om jag under sådant förhållande icke begär afslag, så anhåller jag att få redogöra för de skäl, som dervid varit för mig bestämmande. Då jag först erfor, att en Kongl. proposition om ett tillägg sådant som det nu ifrågavarande till 80 § Regeringsformen skulle komma att för Riksdagen framläggas, hoppades jag, att denna proposition skulle innehålla så bestämda garantier i afseende på den möjligen blifvande nya armélagens konstitutionela heid, att bifall eller afslag till denna proposition skulle blifva en pröfvosten på allvaret hos folkets representanter, att åtminstone fullgöra det vilkor för erhållande af stora eftergifter, som i den efter min tanke så olyckliga 1873 års skrifvelse omtalas. Jag hoppades, att, om också fäderneslandet äfventyrade de följder, som i denna skrifvelse sattes i sammanhang med frågan om en blifvande arméorganisation, man åtmin-

stone skulle se till, att den organisation, som vanns, blefve icke blott så god som möjligt, utan äfven så konstitutionellt betryggad som möjligt. Det var således icke utan bekymmer jag fann, att den Kongl. propositionen var affattad i så allmänna ordalag, att man der kunde inlägga så mycket eller så litet man ville; och jag bidrog därför inom Konstitutions-Utskottet till framläggandet af ett förslag, som genom sin formulering sökte gifva ett bestämdare uttryck åt denna fordran på grundlagsenligt skydd för den blifvande försvarsorganisationen. Detta förslag vann dock icke bifall af pluraliteten inom Utskottet; och med den ställning, som frågan nu erhållit genom den föregående behandlingen af densamma, kan detta förslag icke längre göras till föremål för Kammarens pröfning, utan det återstår oss endast, såsom jag redan nämnt, att antingen bifalla eller afslå Kongl. Maj:ts proposition. Det är under sådant förhållande af synnerlig vigt att tillse, hvad i detta ärende förut förefallit; och jag erinrar mig då med tillfredsställelse de ord, som af Regeringens främste ledamot fälldes, då frågan sist var före i denna Kammare. Hans Excellens Herr Justitie-statsministern yttrade då: "Jag önskar lika varmt som reservanterne, att den nya försvarsorganisationen måtte i grundlagen erhålla allt skydd som möjligt är". Och vidare. "Jag vill härvid erinra, att grunden för en försvarsorganisation så väl som för hvarje annan sak kan läggas löst och den kan läggas fast. För en "fast" grundläggning af en försvarsorganisation, sådan som jag önskar den, torde det ingalunda vara främmande, att söka nödiga garantier, icke blott för den behöfliga öfningstiden, utan äfven för de medel, som erfordras för att uppehålla organisationen". Det är i förlitande på, att Kongl. Maj:ts Regering skall fast och strängt vidhålla denna sin ställning till frågan, det är i förlitande på, att Kongl. Maj:ts Regering skall inom denna Kammare, som med två tredjedelars majoritet till Utskottet återremitterade den Kongl. propositionen vid dess första föredragning, hafva att påräkna ett fast och säkert stöd för ett orubbligt fasthållande af den uttalade åsigten, utan allt tillmötesgående åt andra håll, det är i förlitande på detta, som jag för min del icke vill begära afslag å den Kongl. propositionen.

Friherre Sprengtporten: Såsom jag yttrade redan vid Kammarens föregående öfverläggning i denna fråga, synes mig Kongl. Maj:ts proposition i ordalagen sakna den klarhet, som jag tror vara nödvändig att iakttaga i en grundlagsparagraf, hvilken brist också af den siste talaren blifvit anmärkt. Detta förslag innebär äfven efter min uppfattning en amplifikation af den mening, som beträffande indelningsverkets upplösning, i sammanhang med vårt försvarsväsendes blifvande omorganisation, vid sistförflutna riksdag gjorde sig gällande; och då denna amplifikation i den form, i hvilken den blifvit framställd, efter mitt förmenande kan leda till följder, som icke äro för landet gagneliga, finner jag mig föranlåten att yrka afslag å den af Kongl. Maj:t föreslagna grundlagsförändringen.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den talare, som öppnade denna diskussion, fann skäl för bifall till det föreliggande förslaget om

grundlagsändring i den omständigheten, att Hans Excellens Herr Justitie-statsministern vid den föregående öfverläggningen om samma fråga skulle hafva uttalat sig på ett sätt, som innebure någonting särdeles betryggande i afseende på de garantier, hvarmed man ämnade omgärda den blifvande försvarsorganisationen. Hvad en person yttrar är visserligen godt och bra för honom, men att bygga vårt fäderneslands framtid på ett sådant yttrande, det anser jag för min del vågadt; och i föreliggande fråga anser jag det så mycket mera vågadt, som jag icke kan undgå att vid detta tillfälle återkalla i mitt minne den omständigheten, att vid sistförflutna riksdag det yttrande, som samme person i denna Kammaren afgaf i fråga om vårt försvarsväsende, på mig och, som jag tror, på de fleste gjorde ett djupt och godt intryck, medan deremot det sätt, hvarpå chefen för Landtförsvars-departementet i Andra Kammaren uttalade sig i samma fråga, åtminstone på mig gjorde ett alldeles motsatt. Det återstår då att afgöra, hvilketdera yttrandet *i denna sak* skall anses hafva den största betydelsen. För min del står jag fast dervid, att det är en representants pligt att i en angelägenhet sådan som denna bygga på lag och icke på lösa ord. Går man till saken själf, så torde det lätteligen visa sig vid en jämförelse mellan den nuvarande 80 § Regeringsformen och det nya föreslagna tillägget, att det förefinnes dem emellan en högst väsentlig skilnad. Genom 80 §, såsom den för närvarande är skrifven, äro icke blott grunderna för arméorganisationen betryggade, utan äfven de medel, som erfordras för upprätthållande af denna organisation. Det föreskrifves, att kontrakten angående indelningsverket skola vara orubbade; med andra ord. icke allenast de militäriska grundvalarne, utan äfven de ekonomiska villkoren för vårt försvarsväsendes säkra bestånd hafva derigenom vunnit stöd och stadga. Det nya förslaget innehåller endast, att grunderna för den blifvande organisationen skola genom en lag fastställas och i denna lag skall sedan ingen förändring få göras utan af Konungen och Riksdagen gemensamt. Man har anført såsom försvar härför, att dessa grunder kunna innefatta mångahanda saker. Det är nog möjligt, men grunder blifva dock alltid grunder, d. v. s. ett temligen allmänt och obestämdt uttryck, och att det i den nya lagen icke kommer att blifva fråga om hela försvarsbyggnaden, såsom för närvarande är fallet, derom kunna vi vara fullt öfvertygade. Bifalles förslaget, så kommer striden blott att förflyttas till ett annat område, der det i stället blir fråga om, huru den nya grundlagsparagrafen skall tolkas; och med den lydelse, den då skulle hafva erhållit, torde det vara lätt för de båda Kamrarna att i detta afseende gå så långt eller så litet långt som de behaga. Om man tillika betänker den numeriska underlägsenhet, vi hafva, och de kompromisser, vi äro så benägna för, så torde ej heller denna Kammares majoritet kunna anses såsom ett tillräckligt stöd för, att den nya lagen skall komme att innehålla alla de bestämmelser, som erfordras, utan det torde tvärtom vara all anledning att tro, att det kommer att stå ganska litet i denna lag. Jag kan således ej finna annat, än att de uttryck, man använt i den nya grundlagsparagrafen, äro sväfvande och olyckligt valda. Är det då någonting förloradt genom att dröja med förändringen, tills man vet hvad det

är, som man skall betrygga genom densamma? Det kan jag för min del icke finna. Det förslag till ny arméorganisation, som Kongl. Maj:t möjligen till nästa Riksdag kan afgifva, det kan då framläggas samtidigt med förslag till den erforderliga grundlagsförändringen; och det ändringsförslag, man då gör hvilande med full kändedom om huru den nya arméorganisationen är beskaffad, det blir lika fort grundlag som det, hvilket skulle göras hvilande under denna riksdag. Men man har då den stora fördelen, att man vet hvad man gör och till hvad man lemnar sitt bifall. På dessa skäl får jag för min del anhålla om afslag å den nu föreslagna grundlagsförändringen.

Ännu ett par ord ber jag att få tillägga. Efter min öfvertygelse har vid försvarsfrågans behandling en för fäderneslandet högst vigtig omständighet icke tagits i betraktande, en omständighet, som jag tillät mig att framhålla, då frågan var om ett nytt föreningsfördrag mellan Sverige och Norge, och som jag vid detta tillfälle icke anser mig böra med tystnad förbigå. Så länge icke Sveriges och Norges försvarsväsende bygges på för båda länderna gemensamma grunder, så länge, är det min tro, att hvarje förslag i denna riktning dock endast blifver ett lappverk. Och hafva vi inom tullväsendet kunnat binda oss genom ett tolf års fördrag med en främmande makt, så böra vi ej rygga tillbaka för att i denna fråga söka åvägabringa en ofverenskommelse med vårt brödrarrike Norge. Genom en gemensam lag mellan Sverige och Norge skulle vårt fosterlands väl blifva mycket bättre betryggadt i detta afseende; och då behöfdes icke några särskilda grundlagsparagrafer för att skydda vårt försvarsväsende.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag icke kan utgå från samma förutsättningar som den förste talaren, nödgas jag yrka afslag å det nu föreliggande förslaget. Att icke regeringen lyckats framställa ett förslag, som fullt betryggar en blifvande arméorganisation, eller, rättare sagdt, ett blifvande försvar, finner jag ganska naturligt, då ett grundlagsstadgande, som åt den nya organisationen gånge samma trygghet, som är indelningsverket i grundlagen tillförsäkrad, efter mitt förmenande näppeligen kan någonsin tillvägabringas. Hvad man skulle kunna vinna, vore en viss säkerhet för sjelfva organisationen; men någon trygghet för medlen att bringa denna organisation i verksamhet tror jag svårigen kan ernås. Sådant det Kongl. förslaget är uppstaldt, skulle det komma att innebära ett skydd sannolikt endast för grunderna till den nya arméorganisationen; men, såsom redan blifvit antydt, låter det sig ej på förhand förutsägas, huru långt man en gång kan vilja gå i att anse till organisationen hörande stadganden såsom grund eller tillämpning, och äfven grunden är i sjelfva verket ännu obestämd. Det är dock möjligt, att, om ett arméorganisationsförslag först blefve uppgjort på sådana grunder, att man hade anledning att det af Riksdagen kunde bifallas, man derefter kunde redigera ett grundlagsförslag, som blefve i någon mån bättre än det nu framlagda, om det än icke fullt uppfyllde det afsedda ändamålet. Då ett sådant resultat möjligen skulle kunna vinnas genom
att

att uppskjuta frågan om ändring i grundlagen till dess förslaget till den nya arméorganisationen hunnit utarbetas, och då Kammaren genom att nu bifalla det Kongl. förslaget skulle uttala, att den vore tillfredsställd med de garantier detta förslag gifver — hvilket dess återremitterande vid första behandlingen visar icke vara förhållandet, — tror jag det vara klokare att afslå förslaget, för att hafva händerna fria för det mer tillfredsställande slut, som möjligen skulle kunna ernås. Jag förenar mig således med dem som yrkat afslag.

Herr von Geijer: Jag måste bekänna, att jag icke hade föreställt mig, att en förändring af 80 § Regeringsformen skulle vara erforderlig för antagandet af en ny organisation af landets försvar. Under de många diskussionerna, som egt rum i försvarsfrågan, kan jag heller icke erinra mig att något sådant blifvit framhållet. Emellertid då jag vid denna riksdag hört, att det ur statsrättslig synpunkt kan ligga stor vikt derpå att en blifvande organisation af försvaret blir omvärdnad i grundlagen, har jag sökt egna efter min förmåga all möjlig uppmärksamhet åt detta ämne och kommit till det resultat, att jag gerna ingår på att hvad här är proponerat införas i grundlagen.

Jag får erkänna, att jag icke riktigt fattade huru den förste talaren kunde från de motiv, han åberopade, leda sig till det slut, hvartill han kom; jag skulle på samma motiv kommit till ett helt annat slut, nemligen till afslag. Han yttrade emellertid något, som jag ber att få taga fasta på, såsom ett skäl för mig att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, nemligen att man måste söka få den ifrågasatta nya arméorganisationen så konstitutionellt betryggad som möjligt. Jag önskar detsamma men är öfvertygad om att *mer* konstitutionellt betryggad än arméorganisationen skulle blifva genom ett grundlagsstadgande, sådant som det regeringen här föreslagit, kan den svårigen blifva.

Under den förra diskussionen i frågan yttrades af en talare, att hvad man sökte var ett finansiellt betryggande, säkerhet för att ej behöfva sakna de för den blifvande organisationens genomförande och vidmakthållande nödiga medlen. Lika med denne talare tror jag, att en fullständig säkerhet i detta hänseende icke står att vinna, vare sig den ifrågasatta ändringen af grundlagen sker före eller efter antagandet af den nya organisationen.

Jag vill icke uppehålla Kammaren med vidare ordande i denna sak, utan ber att, synnerligen under åberopande af de skäl Hans Excellens Herr Justitie-statsministern anförde förra gången frågan förevar, få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Adlercreutz: Då vid sista riksmötet öfverläggning här förevar om aflåtande till Kongl. Maj:t, såsom sedermera äfven skedde, af en skrifvelse med anhållan att Kongl. Maj:t ville låta utarbeta förslag till förändrad arméorganisation, tog jag mig friheten yttra, att jag för min del ingalunda

förlorat allt förtroende för indelningsverket, men att, om de verkligen sakkunnige ansåge för åstadkommande af ett betryggande försvar nödigt att indelningsverket upphäfdes och något annat sattes i stället, eller Riksdagen i sin helhet icke ville på den gamla grunden bygga en ny kraftigare organisation, då skulle regeringen finna sig af sin pligt uppfordrad att arbeta på ett förslag i den antydda riktningen. I sammanhang dermed tog jag mig äfven friheten framhålla vigten deraf, att det beslut, som fattades, måtte blifva ett sant uttryck af Riksdagens allvarligt grundade åsigt i frågan, och jag erinrade jemväl om det vilkor, som ansågs böra fastas vid den blifvande arméorganisationen, eller att åt densamma gäfves enahanda skydd i grundlagen mot ensidiga förändringar af Konung eller Riksdag, som för närvarande är indelningsverket tillförsäkradt. Kongl. Maj:t har nu för Riksdagen framlagt förslag till verkliggörande af det nyssnämnda vilkoret, men detta förslag har här från flera håll mötts med yrkande om afslag. Om nu ett sådant afslag blefve Kammarens beslut, skulle väl då regeringen, eller åtminstone jag för min del, kunna fortsätta arbetet på en ny organisation af försvarsverket i den angifna riktningen, eller skulle regeringen afbryta arbetet på en sådan organisation, fastän icke det ringaste deraf ännu blifvit för Riksdagen synligt eller underställt dess bepröfvande? Jag ber att få lägga Kammaren på hjertat den förveckling, som genom ett sådant beslut kunde uppstå.

Det har blifvit sagdt af en talare i min närhet, att det af regeringen föreslagna grundlagsstadgandet skulle bereda skydd endast för grunden till den blifvande försvarsorganisationen. Jag trodde mig vid den förra öfverläggningen i frågan hafva tillräckligt ådagalagt, att icke allenast sjelfva grunden genom detta stadgande skulle vinna skydd, utan hela den lag, genom hvilken grunden lägges, och således alla de bestämmelser som kunna i denna lag intagas, likasom att det icke är möjligt att genom hvilken redaktion man än vill gifva åt det senare momentet af ifrågavarande grundlagsparagraf på något sätt binda de beslut, som framdeles fattas i afseende å den nya organisationen.

En annan talare har yttrat, att det icke skulle vara något förloardt vid att låta frågan om ändring i grundlagen anstå, till dess man fått del af det nya organisationsförslaget. Jag får dertill svara, att jag icke med bestämdhet vågar antaga att ett sådant förslag, med den stora omfattning detsamma måste ega, kan blifva färdigt att i detalj framläggas till nästa riksdag; åtminstone vågar jag icke taga ansvaret deraf på mig. Än mindre läser det kunna antagas, att ett så vidlyftigt förslag skulle redan vid den riksdagen kunna blifva slutligen antaget. Om så är och det anses nödvändigt, att försvarsverkets organisation kommer på det klara innan frågan om grundlagsförändringen företages till afgörande, blir det ju ick möjligt att få ett förslag till grundlagsändring hvilande ens vid nästa riksdag, och frågan om skyddet i grundlagen för den nya organisationen skulle sålunda blifva undanskjuten till ytterligare en treårsperiod, och för kunde då icke heller sjelfva arméorganisationen bringas i verkställighet. Genom ett

afslag på detta förslag till grundlagsändring synes mig alltså hela försvarsfrågan undanskjutas till en oviss framtid.

Jag förstår väl att de, som trots sig icke finna full trygghet i regeringens förslag, velat uttala ett allvarligt väckelseord till dem som icke önska ett starkt omgärdande af den blifvande arméorganisationen. Men, sedan detta ordet en gång är gifvet, låt vara endast i en diskussion, synes mig att alla fordringar i det afseendet borde anses uppfyllda.

Grefve Hamilton: Om det verkligen vore förhållandet att regeringen genom ett afslag å den nu föreliggande Kongl. propositionen skulle förhindras att fortsätta sina bemödanden för lösningen af försvarsfrågan, skulle jag låta alla betänkligheter vika och rösta för bifall till den Kongl. propositionen. Men utom det att vårt protokoll tryckes, så att Konungens rådgifvare deraf kunna erhålla kännedom om de skäl, som, derest afslag blir Kammarens beslut, dertill föranledt, hafva vi i dag tillfälle att se flere Herrar Statsråd här närvarande, och regeringen kan således i ingen händelse blifva i okunighet derom, att anledningen till ett sådant afslag icke varit önskan att ställa försvaret på en lösare och mindre betryggande fot än Kongl. Maj:t fordrat, utan en aldeles motsatt, i det man ansett den trygghet, som det Kongl. förslaget skulle gifva åt en blifvande arméorganisation, icke vara tillräcklig. Under sådana omständigheter kan jag icke föreställa mig att Konungens rådgifvare i ett afslag å propositionen skulle finna skäl för regeringen att icke fortsätta sitt arbete för arméorganisationen, under förhoppning att till en blifvande riksdag må kunna uppgöras ett förslag till grundlagsändring som vore mer betryggande och således kunde lättare vinna bifall. I alla händelser kan ju ett sådant förslag icke antagas vid nästa riksdag, utan först vid den derpå följande, sedan nya val till Andra Kammaren egt rum, och man vinner således icke något derigenom att förslaget nu göres hvilande.

Såsom Hans Excellens Herr Justitie-statsministern anmärkt, är det icke endast grunden för det blifvande försvaret, som Kongl. Maj:t med sitt förslag åsyftat, utan hela den lag, som komme att innehålla bestämmelserna för den nya organisationen. Det är emellertid lika visst, att de, som vilja hafva utväg öppen att med temlig lätthet kunna tumma på den blifvande nya organisationen, skola fatta sitt beslut i frågan så, att den nämnda lagen kommer att innehålla så litet som möjligt, och helst söka, om så ske kan, reducera den till blotta grunderna, hvilket också i visst hänseende kan försvaras, då man väl måste erkänna, att åtskilligt i sjelfva försvarsfrågan måste vara beroende af tillfälliga omständigheter. Det är därför jag tror det vara så högst angeläget att, om man vill att det blifvande försvaret genom ett grundlagsstadgande skall vinna en verklig trygghet, man då också drager försorg derom, att detta stadgande blifver så noga öfvervägdt och omfattande som möjligt. Jag fortsätter mitt förre yrkande.

Grefve Mörner: I hvad jag velat yttra med anledning af den

tvekan, Hans Excellens Herr Justitie-statsministern uttryckt om möjligheten för regeringen att efter ett afslag å detta grundlagsförslag fortsätta sitt arbete på en ny arméorganisation, har jag redan af den föregående talaren blifvit förekommen och vill icke derom yttra något vidare.

Att jag för min del anser såsom en möjlighet att ett förslag till förändrad arméorganisation kan till nästa riksdag blifva färdigt, dertill hemfar jag anledning af Kongl. Maj:ts nådiga tal på rikssalen vid riksdagens öppnande, deri det sadas att ett sådant förslag vore under utarbetning och att man hoppades innan riksdagens slut kunna meddela hufvuddragen deraf till Riksdagens kännedom. Det är således troligt att mitt nyssnämnda antagande skall visa sig riktigt, och, om jag icke är alltför illa underrättad, pågår för närvarande justeringen af ett sådant förslag.

Det har vidare blifvit sagdt, att man skulle förlora så mycket i tid genom att nu afslå det ifrågavarande grundlagsförslaget; men det har icke kunnat bestridas, att detta samma förslag, om något bättre icke kan åstadkommas, kan göras hvilande vid nästa riksdag, lika väl som vid denna, och således lika snart komma till afgörande. För min del tog jag mig friheten att i slutet af mitt förra anförande fästa uppmärksamheten på en utväg att ordna vårt försvarsväsen på en efter mitt förmenande vida fastare grund än det ifrågasatta grundlagsstadgandet, och som skulle kunna i Sverige vidtagas hvilket är som helst under nästa treårsperiod.

Jag tror, att det ligger makt uppå, att man icke antager ett så beskaffadt förslag som det här framlagda, hvilket öppnar dörren för dem som vilja ställa ett ålskadt fosterlands försvar på så lösa grunder, att det vid första vindkast skulle kunna blåsas ikull, och jag yrkar därför fortfarande afslag.

Herr von Möller: Om följden af ett afslag å Kongl. Maj:ts proposition skulle blifva den, som Hans Excellens Herr Justitie-statsministern nämnt, eller att hela det nu pågående arbetet för en ny arméorganisation skulle komma att uppskjutas eller afbrytas — och jag måste tro hvad Hans Excellens härutinnan sagt — då kan jag icke neka, att ett sådant afslag skulle medföra våda. Jag hörde icke till dem, som vid nästlidne riksdag röstade för den bekanta skrifvelsen till Kongl. Maj:tt; men jag hör till dem, som af själ och hjerta önska att vi en gång måtte komma derhän att ega ett för landet betryggande försvar. Alla känna vi för väl vår nuvarande armés tillstånd och huru dess leder allt mer decimeras, för att jag skulle behöfva derom påminna, och i medvetandet häraf måste det för hvarje fosterlandsvän vara nedslående att höra, att det förslag till omorganisation af vårt försvar, som vi alla efterlängta, måhända skall blifva stäldt på en oviss framtid. Då jag i Konstitutions-Utskottet trädde på reservanternes sida, leddes jag af samma skäl, som två föregående talare här åberopat: af önskan att se den blifvande arméorganisationen genom grundlagen betryggad för alla tumningar och slitningar, hvarför den genom striden mellan olika partier kan blifva utsatt. Emellertid, då jag nu af den förklaring, Hans Excellens Herr

Justitie-statsministern här afgifvit, trott mig finna att han gör antagandet af detta grundlagsförslag till en kabinettsfråga, eller om jag än härutinnan missförstått hans ord, åtminstone ställer detta förslags antagande såsom ett vilkor för regeringens fortsatta medverkan till en ny arméorganisation, förbjuder mig min fosterlandskänsla att afslå förslaget. Derföre, eluru jag här försvarat reservanternes förslag, och min uppfattning fortfarande är den, att detta bättre leder till hvad Kammaren åsyftar, förenar jag mig med dem, som här yrkat att förslaget måtte göras hvilande, tryggande mig vid. att, om samma majoritet i Kammaren förefinnes när den nya arméorganisationen kommer under pröfning, Kammaren, derest den icke skulle finna den samma tillräckligt betryggande, då kan afslå organisationsförslaget såväl som det hvilande grundlagsförslaget.

Herr Wallenberg: I motsats till den ärade talaren på hallandsbänken, anser jag den ru föreliggande frågan icke vara af den beskaffenhet, att vårt lands försvar skulle genom antagandet af Kongl. Maj:ts proposition blifva det allra minsta bättre eller starkare än det nu är, och när jag icke hyser denna mening, kan ej heller den siste talarens mycket bevekande anförande på mig utöfva det allra ringaste inflytande, ty hvad han sagt angår en annan fråga, som icke nu är under behandling, men som nog tillvinner sig all uppmärksamhet, då den en gång kommer på dagordningen. Jag menar naturligtvis det väntade arméorganisationsförslaget. Då det föreligger blir tillfälle att tala om "fäderneslandets försvar".

Det yttrande som Herr Justitie-statsministern här behagat fälla, att han, så vidt jag hörde rätt, "sväfvade i ovisshet om regeringen ville fortsätta med sitt arbete på det nya förslaget till arméorganisation och att man således icke kunde veta om berörda förslag blir färdigt till nästa riksdag eller till någon derefter kommande", har bestämt mitt votum i den nu föreliggande frågan. Ty om det är osäkert huruvida något arméorganisationsförslag blir af regeringen framlagdt vid nästa riksdag, så saknas all anledning att ändra en grundlagsparagraf, som icke behöfver ändras, i fall landtförsvaret ej blir ordnad på andra grunder än de nuvarande. Det är för öfrigt ingen likgiltig sak att bordlägga ett förslag om grundlagsförändring, innan man ännu har någon kännedom om beskaffenheten af det förslag till arméorganisation, för hvilket man åsyftar att bereda rum. Ju mer man får veta om den blifvande arméorganisationen, desto lättare blir det att bedöma om grundlagen behöfver ändras. Då Hans Excellens Herr Justitie-statsministern nu, i strid med sina yttranden vid förra riksdagen, synes vilja framskjuta frågan om landtförsvaret en eller annan riksdag utöfver den nästkommande eller måhända till en oviss framtid, ser jag sannerligen ingen anledning hvarföre vi nu skulle bordlägga detta grundlagsändringsförslag, mot hvilket för öfrigt under föregående öfverläggningar väl grundade anmärkningar blifvit gjorda. Om man nu bordlägger detta förslag, kan lagen i alla fall icke ändras förr än år 1876 eller precist vid samma tid som om ett ändringsförslag blir bordlagdt nästkommande riksdag. Det

är ju en möjlighet, att ett vida bättre redigeradt förslag till dess skulle kunna af regeringen framställas.

Den siste talarens farhåga att, om nu föreliggande ändringsförslag till 80 § Regeringsformen blir af Kammaren förkastadt, sådant skulle betraktas såsom en kabinettsfråga, kan jag icke dela. Jag har icke så uppfattat Herr Justitie-statsministerns yttrande, och regeringen plägar icke göra *små* frågor till stora, och en stor fråga kan det icke kallas om ett grundlagsändringsförslag blir bordlagdt vid andra eller tredje riksdagen af den treårsperiod, under hvilken frågan i allt fall icke får slutligen afgöras. Jag anser icke likgiltigt om ett förslag bordlägges innan man vid beslutet härom mera allmänt är ense om ändringens nödvändighet. Att Kammaren skulle antaga en sådan framställning blott för att visa tillmötesgående för ögonblicket, men under inre öfvertygelse att man vid det definitiva afgörandet kommer att annorlunda förfara, kan jag icke gilla. Det är på dessa skäl, som jag för min del instämmer med dem som yrkat afslag.

Häri instämde Herr Nordström.

Grefve af Ugglas: Jag har begärt ordet till följd af den näst siste talarens uppträdande, emedan jag önskade fästa hans och Kammarens uppmärksamhet derpå, att han enligt min uppfattning missförstått hvad Hans Excellens Justitie-statsministern yttrat. Han yttrade nemligen icke, att något arméorganisationsförslag icke skulle framläggas för nästa Riksdag, utan att han icke kunde taga på sitt ansvar, att det skulle kunna framläggas. Han hyste således endast en tvekan, om arbetet skulle kunna hinna fullbordas till nämnda tid. För min enskilda del kan jag dock icke neka att jag tror att det bör kunna medhinnas. Men om det också i några mindre organisationsdetaljer, hvilka enligt min uppfattning bäst afgöras af Kongl. Maj:t, skulle finnas några brister som kunde behöfva afhjelpas, så är jag likväl fullt öfvertygad om, att så mycket skall komma till Riksdagens kännedom, att Riksdagen då med större säkerhet än nu kan bestämma, huru denna förändring i 80 § Regeringsformen bör affattas; och som jag är fullt öfvertygad att vid granskningen af det nya arméförslaget mången riksdagsman torde kunna finna att större säkerhet för försvarets konstitutionela betryggande skulle vinnas genom en annorlunda uppställd redaktion af paragrafen än den förevarande, så tror jag, att vid göra klokast uti att till den tiden uppskjuta afgörandet och nu rösta för afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels att Kammaren skulle antaga det i Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 2 framlagda förslag att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling och dels att samma förslag måtte afslås; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förslagets antagande att hvilatill, och då dervid svarades många ja och nej i blandning, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Flera ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anlogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att Kammaren, med anledning af Konstitutions-Utskottets memorial N:o 4, skall antaga det i Utskottets utlåtande N:o 2 framlagda förslag till ändring i 80 § Regeringsformen att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren det ifrågavarande förslaget.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—43;

Nej - 46.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 4 och 6 dennes bordlagda utlåtande N:o 31, i anledning af dels Riksdagens år 1873 församlade revisorers berättelse om verkställd granskning af de under Kongl. Kommers-kollegii förvaltning ställda fonder och medel samt dels väckt motion angående upphörande af förlagslåns utlemnande från samma fonder.

Herr Brusewitz: I den handling, som innehåller Stats-Utskottets utlåtande angående föreliggande fråga, finnas två hvarandra motsatta meningar upptagna, den ena uttryckt i sjelfva betänkandet och den andra i den reservation, som afgifvits af Friherre Funck jemte åtskilliga andra af Första Kammarens ledamöter och deruti jag äfven instämt. Innan jag ingår i något omdöme om dessa olika meningar, ber jag få nämna, att så länge det vid riksdagarne varit fråga om afskaffande af den lånerörelse, som bedrifves af Kommerskollegii manufakturdiskont och som består i meddelande af korta lån åt vissa slag af näringar, har det för mig alltid varit ett nöje att deltaga i de Riksdagens beslut, hvilka afsett att afskaffa detta slags lånerörelse; och skälet dertill har för mig varit, att sådana lån synas mig bäst lemnas i bankinrättningar, i synnerhet sedan dessa nått en sådan utveckling som nu är förhållandet, hvarföre också en särskild inrättning i sådant syfte för en viss klass af affärsmän synes mig hvarken behöflig eller tidsenlig. Förhållandet blir emellertid annorlunda, då det är fråga om de s. k. förlagslånen eller de lån, som meddelas på längre tid. En näring eller industrigren, som är stadd i utveckling, är nemligen icke hjälpt

med lån på kort tid, ty resultaten äro icke så hastiga, och omsorgerna för samt negociationerna med dessa korta lån förhindra arbetet och således äfven det industriela företagens skyndsammare utveckling. Så väl utskottsbetänkandet som reservationen öfverensstämma deri, att den lånerörelse, hvarom nu är fråga, anses icke angå den större industrien. Obetydligheten af det belopp, hvarmed ifrågasvarande lånerörelse bedrivs, talar också tillräckligt för en sådan åsigt och visar, att det är den mindre rörelsen som afses böra upphjelpas. Mången gång kan emellertid en mindre industrigren just genom ett hjälpsamt handtag, då den befinner sig i sin linda, blifva stor, och jag, som verkligen är i personlig erfarenhet af detta förhållande, skulle visserligen icke hafva yttrat mig i denna sak utan denna erfarenhet. Det är emellertid äfven en annan sak, hvarpå jag lägger vikt, och det är den, att fonden är ställd till Kongl. Maj:ts disposition, och att det är Kongl. Maj:t som bestämmer hvilka industrigrenar som skola af denna fond understödjas. En ärad motionär i detta ämne, hvars motion nu äfven föreligger till behandling, har yttrat, att det icke vore lämpligt att Kongl. Maj:t skulle pröfva säkerhetshandlingar, men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att derom icke heller är fråga, utan att hufvudsaken gäller, att Kongl. Maj:t genom sitt Kommerskollegium är den, som bäst är i tillfälle att bedöma, hvilka näringar, som bäst behöfva ett sådant understöd, och detta kan icke göras af någon bankinrättning, lika litet som jag tror, att någon bankinrättning i allmänhet lemna dylika försträckningar, ställda på längre tids amortering. Skulle detta emellertid undantagsvis ske, då konjunkturerna dertill tvinga, är detta likväl en sak af så ringa inflytande för den industriela rörelsen i sin helhet, att jag icke vidare anser behöfligt derom yttra mig.

Att handhafvandet af fondens förvaltning och redovisning kan ställas både enklare och billigare, vill jag emellertid icke bestrida, liksom jag icke heller vill påstå, att fonden nödvändigt bör förvaltas af Kommerskollegium, utan tror jag att den lika ändamålsenligt kan placeras i något annat embetsverk. vare sig i Riksbanken eller i något annat.

I Stats-Utskottets betänkande talas om de stora uppoffringar staten skulle göra genom att låta denna fond kvarstå för sitt nuvarande ändamål, och det må derföre tillåtas mig att med några ord beröra, huru denna fond uppkommit. Efter de upplysningar jag erhållit, är fonden omkring 150 år gammal. Den bildades på en tid, då näringarne i allmänhet befunno sig i en särdeles betryckt ställning, och med anledning deraf beslutades, jag tror vid 1727 års riksdag, att en s. k. *landshjelp* skulle genom bevillning uttagas, hvarjemte 5 procent tull ålades alla sådana artiklar, till hvilkas produktion fonden ansågs kunna lemna hjälp. På detta sätt bildades den s. k. manufakturfonden, som då uppgick till en summa af en eller två tunnor guld, och den har sedermera genom räntor förökats.

Det torde icke heller kunna anses vara utan inflytande, till hvilka ändamål afkomsten af fonden användes. Af dessa medel utgå bidrag till aflönande af vissa Kommerskollegii tjänstemän äfvensom af åt-

skilliga lärare vid Teknologiska Institutet, hvilka utgifter naturligtvis måste anses utgå till tyllande af statsbehof, som, derest fonden icke finnes, måste af andra statsmedel bestridas. Af dessa medel hafva jemväl utgått ganska betydliga bidrag till industriutställningar, ett behof, hvares fyllande jemväl måste anses vara ett statsändamål. Jag har velat omnämna detta för att dermed visa, att uppoffringarne för staten i sjelfva verket icke äro så betydliga.

På dessa skäl vågar jag anhålla om afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Herr af Klint: Jag önskar blott att få meddela Kammaren, att jag, oansedt jag icke till följd af ett feltryck blifvit upptagen bland reservanterne mot detta betänkande, likväl inom Utskottet biträdt den mening, som omfattats af Friherre Funck och flera andra af Första Kammarens ledamöter och som finnes upptagen i den reservation som åtföljer betänkandet; och anhåller jag alltså nu, att Kammaren måtte, med afslag å Statsutskottets hemställan, bifalla hvad reservanterne föreslagit.

Herr Lenning: I föreliggande fråga anhåller jag att få ställa mig på reservanternes ståndpunkt och anser jag mig af sanningskärlek böra upplysa, att min erfarenhet är den, att många industriidkare under de senare åren haft särdeles mycken nytta af ifrågavarande lån, hvarför jag också i korthet yrkar bifall till hvad reservanterne föreslagit.

Herr Hederstjerna: I motsats mot den ledamot af Stats-Utskottet, som nyss yttrat sig, ber jag få tillkännagifva, att jag inom såväl Statsrevisionen som Utskottet omfattat den mening, att förlagslånen från manufakturdiskonten numera både kunna och böra uppböra. Jag föreställer mig, att alla äro ense derom, att det icke i regeln tillhör staten att vara förläggare för enskilda industriidkare; och om det äfven funnits en tid, då det varit skäl att frångå denna regel, emedan kapitalet ännu var ringa i vårt land och industrien, i saknad deraf, hade svårt att komma sig för, så är nu utan allt tvifvel denna tid förfluten, då å ena sidan kapitalbildningen så fortskridit, att det i allmänhet synes vara svårare för kapitalet att finna placering än för industrien att erhålla förlag, och å andra sidan industrien så utvecklats sig och dess behof af kapital till den grad tilltagit, att de tillgångar, som af staten erbjudits densamma i form af förlagslån från manufakturdiskonten, kunna anses jemförelsevis obetydliga. Af dessa skäl föreställer jag mig också, att industrien numera hvarken har behof af statsunderstöd i form af lån eller kan anses hafva någon egentlig fördel af ifrågavarande låneinrättning; och detta gäller icke blott den större industrien, som enligt nuvarande författningar är den för hvilken dessa lån egentligen afsetts, utan äfven den mindre industrien, som reservanterne anse böra fortfarande af staten understödjas. På det att ingen må föreställa sig, att den omtalade fördelen skulle kunna anses ligga i de vilkor, under hvilka dessa lån meddelas, så ber jag få upplysa, att lånen er-

hållas på 8 år mot säkerhet, som af Kommerskollegium prövas, och mot 5 procent ränta, samt att återbetalningen sker under de 4 sista åren med en fjerdedel af kapitalet om året. Kammaren behagade häraf finna, att dessa vilkor icke äro fördelaktigare, än att de i allmänhet kunna betingas äfven af enskilda långgivare, och jag föreställer mig äfven af detta skäl, att industrien icke har någon nämnvärd fördel af denna lånerätt. Efter min åsigt skulle både industrien och det allmänna kunna röna mycket större fördelar af förlagslånefonden, om Kongl. Maj:t antingen förenade den med Handels- och sjöfartsfonden eller använde fondens medel på samma sätt, som med handels- och sjöfartsfonden eger rum, d. v. s. att Kongl. Maj:t i särskilda fall, när Kongl. Maj:t pröfvade sådant lämpligt, derifrån meddelade vare sig lån eller anslag. Häraf torde tydligen framgå, att jag instämmer med Utskottet i första delen af dess förslag; men jag kan deremot icke understödja den senare delen, hvori Utskottet föreslår, att bestyret med diskontverkets utredning må, så fort ske kan, från Kommerskollegium öfverflyttas till Riksbanken eller annat förvaltande embetsverk, som har att fondens fordringar uppbära och, der så erfordras, genom lagliga åtgärder indrifva. Jag anser nemligen, att det mål, som Utskottet, enligt hvad motiveringen utvisar, afsett att dermed vinnas, en billigare förvaltningskostnad, icke ovilkorligen dermed skulle uppnås, utan kanske följdén blifva motsatsen. Det vore en möjlighet, att målet vunnes genom en öfverflyttning af fonden till Riksbanken, men Kongl. Maj:t har icke någon beslutande rätt angående Riksbankens förvaltning, och chefen för Civil-departementet har upplyst, att Kongl. Maj:t icke ville afstå från dispositionsrätten öfver fonden samt att af sådan anledning öfverflyttning till Riksbanken icke kunde ega rum. Samma mål skulle kunna vinnas, tänker sig möjligen någon, om fonden förenades med någon fond i ett annat embetsverk och förvaltningskostnaden delades, men jag anser, att målet i alla fall icke vunnas på sådant sätt, emedan manufaktur-diskontkontorets tjänstemän det oaktadt funnes kvar med sina dem tillförsäcade löneförmåner, fastän de komme att sakna göromål. Derföre tror jag det vara bättre att öfverlemna denna del af frågan åt Kongl. Maj:t, på sätt reservaterne föreslagit, och yrkar jag derför bifall till första delen af Utskottets och senare delen af reservanternes förslag, eller att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att hela den lånerörelse, som med manufakturdiskontverkets tillgångar nu bedrifves, måtte, i den mån dess utestående fordringar inflyta, helt och hållet upphöra, samt att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida förvaltningen af dessa medel må, vare sig genom öfverflyttning till annat allmänt embetsverk eller annorledes, kunna ordnas på ett enklare och billigare sätt än hittills.

Herr von Koch: Utan tvifvel komma de ledamöter af Stats-Utskottet, hvilka reserverat sig mot Utskottets betänkande, att tillräckligt angifva skälen för reservationen, men jag har begärt ordet, på det att någon röst utom reservanternes och en fabrikants här må höjas i samma riktning som reservationen utvisar. Här har blifvit yttradt, att genom den stora kapitaltillgång, som numera finnes i

landet, det skulle vara lätt för industriidkare att erhålla *sådana* lån, hvarom här är fråga. Jag vågar emellertid betvifva detta, åtminstone i hvad angår sådana låntagare, som efter min tanke mest hafva behof af hjälp, nemligen anläggare af nya näringar och industrigrenar, om hvilka man icke vet, huru de skola slå sig ut, och jag tror, att hvarken enskilda kapitalister eller ännu mindre bankinrättningar till dem torde utlemna några lån på 8 års tid, äfven om de erbjöde aldrig så god säkerhet. Efter min åsigt vore det derföre också nyttigt, om åtminstone en så stor fond som den närvarande användes till meddelande af lån åt näringar, som ännu icke hunnit i full gång. Om således staten fortfarande utgäfvde sådana lån från en fond, som dertill sedan länge varit använd, så kan jag för min del icke deri se något annat än godt, då garanti finnes, att staten icke gör förlust; och hoppas jag på denna grund, att Kammaren skall bifalla reservanternes förslag.

Herr Ekman, Carl: Det är icke första gången, som den frågan föreligger till Kammarens behandling, huruvida den lånerörelse, som bedrivs med manufakturdiskontfonden, varit till nytta för industrien eller icke, och huruvida denna lånerörelse under nuvarande förhållanden skulle kunna helt och hållet upphöra. I den mån förändringar befunnits kunna ske och indragningar på den verksamhet, som förut tillhört manufakturdiskonten, kunnat ega rum, har sådant också redan af Riksdagen blifvit beslutadt. Att från Regeringens sida ett behörigt afseende blifvit fästadt på Riksdagens framställningar, framgår äfven af Regeringens beslut, att den hittills i manufakturdiskonten bedrifna så kallade diskontlånerörelse skall helt och hållet upphöra. Man har nu trots sig finna, att den fond, som användes för det andra ändamålet, för hvilket manufakturdiskonten hittills verkat, nemligen utlemnande af förlagslån, icke heller längre skulle behövas, och här har en ledamot af Stats-Utskottet, som nyss haft ordet, yttrat, att det efter hans förmenande vore så stor svårighet för kapitalet i vårt land att finna god placering, att den fördel industriidkare hittills haft af att i manufakturdiskonten erhålla förlagslån icke längre kunde anses såsom en fördel. Om också detta hans yttrande kan hafva sin tillämpning på sådana industrigrenar, som redan någon längre tid varit i vårt land bearbetade, så fruktar jag likväl att såsom en allmänt gällande regel underskrifva ett sådant yttrande. Jag tror nemligen, att om också penningställningen nu är sådan, att den, som har för afsigt att införa nya industrigrenar i landet, möjligen kan lyckas att hos enskilda långgifvare erhålla nödigt förlag på samma villkor som i manufakturdiskonten, så kunna dock andra tider inträffa, kanske snarare än vi nu ana. Att under sådana förhållanden biträda den åsigten, att Riksdagen skulle uttala en bestämd öfvertygelse, att denna förlagslånerörelse icke kan anses erbjuda industriidkare någon fördel, vågar åtminstone icke jag. Eburu jag tillförene villigt biträdt alla beslut af Riksdagen, hvilka gått i den riktningen i afseende på manufakturdiskonten, att efter regeln industrien bör hjälpa sig sjelf och statens mellankomst icke derför tagas i anspråk, tror jag likväl att allt, som man för närvarande

kan göra, är att hos Kongl. Maj:t begära den af reservanterne föreslagna utredning. De, som idka industriell verksamhet och speciellt de, som sysselsätta sig med sådana grenar af dylik verksamhet, hvilka ännu icke hunnit finna tillräckligt rotfäste i vårt land, erhålla genom ett sådant uttalande från Riksdagens sida en varning och kunna i tid rätta sig derefter. Då jag således anser, att man bör akta sig för att vidtaga sådana åtgärder, som leda till stora rubbningar i närvarande förhållanden, kan man, efter mitt förmenande, icke i denna fråga gå tillväga på annat sätt än reservanterne föreslagit.

Grefve af Ugglas: Då de skäl, på hvilka jag röstat emot föreliggande betänkande, äro något olika mot dem åtskilliga reservanter här anført, så anhåller jag att nu få angifva orsaken, hvarför jag det oaktadt instämt i reservanternes förslag. Jag tror visserligen icke, att det kan vara af någon stor vikt för industrien, att det lilla kapital, som manufakturdiskonten kan utlåna, fortfarande utgår, men det finnes några omständigheter som göra, att jag tycker det sätt, hvarpå Utskottet uttryckt detta, vara mindre lyckligt. Först och främst skola vi ihågkomma, att manufakturdiskontfonden är ställd till Kongl. Maj:ts disposition och att det således beror på Kongl. Maj:t att besluta, om medlen skola indragas. Vidare bör det icke förgätas, att chefen för Civil-departementet vid remissen af Herr Wallenbergs motion yttrade, att en sådan indragning icke borde ega rum. Under sådana förhållanden anser jag det vara mindre passande och tjena till ingenting att nu ingå till Kongl. Maj:t med begäran om en indragning, som det vore gifvet att Kongl. Maj:t icke under för handen varande förhållanden skulle bevilja. Med vidhållande af denna åsigt i frågan, har jag likväl ansett mig kunna förena mig om det förslag, som af reservanterne blifvit framlagdt, emedan i det samma bibehållandet af manufakturdiskontens förlagslånefond alldeles icke ovilkorligen fordras, ity att det i förslaget heter, att "Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande *om och i hvad mån förändring* --- bör ega rum". Det öfverlemnas således till Kongl. Maj:t att bestämma, icke blott huruvida någon förenkling i förvaltningen kan ske, utan äfven om utlåningen bör fortfarande ega rum, och jag finner detta sätt att bringa frågan i sin helhet under Kongl. Maj:ts pröfning, dels med afseende på Kongl. Maj:ts dispositionsrätt öfver fonden och dels med afseende på departementschefens nyssnämnda yttrande, vara lämpligast och ändamålsenligast.

I Herr Hederstjernas förslag kan jag icke instämma, ty jag fruktar, att beslutet, affattadt på sätt han hemställt, icke skulle rätt väl hänga tillsammans. Lika med Utskottet börjar han med att hos Kongl. Maj:t anhålla, att manufakturdiskontens lånerörelse måtte helt och hållet upphöra, men derefter tillägger han den önskan, att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida förvaltningen af manufakturdiskontens medel må kunna, vare sig genom öfverflyttning till annat allmänt embetsverk eller annorledes, ordnas på ett enklare och billigare sätt än hittills. För så vitt manufakturdiskontens utlåning skulle upphöra och dess medel indragas, så vet jag icke hvilka medel derefter skulle finnas att förvalta, ty om en indragning sker, så

förmodar jag, att fondens medel skulle öfverlemnas till Statskontoret. Då jag således finner premisserna och konklusionen i hans förslag icke hänga rätt väl tillsammans, får jag för min del anhålla, att reservanternes förslag, hvarigenom hela frågan öfverlemnas till Kongl. Maj:ts bepröfvande, måtte af Kammaren antagas.

Herr Berg: Då jag begärt ordet för att bekämpa Utskottets utlåtande, så ber jag att få nämna, att jag icke såsom fabrikant haft någon *direkt* nytta af denna fond, men att jag likväl haft nytta af densamma och att jag gerna vill unna äfven yngre fabrikanter och inrättningar att få nytta af densamma. I Kommerskollegii utlåtande finnas redan så många och goda skäl anförda för denna sak, att jag icke skulle behöfva lägga något dertill, men med anledning af yttrandet af en stats-utskottsledamot, att några förlagslån från manufaktur-diskonten numera icke behöfdes, emedan det finnes så tillräckligt med kapital i landet, att svårigheter till och med mötte för dess ändamålsenliga placering, så ber jag få fästa hans och öfriga med honom liktänkande ledamöters uppmärksamhet derpå, att en fabriksinrättning har mycket svårt att erhålla lån på längre tid. Sådana inrättningars tillhörigheter betraktas såsom goda hypotek, och jag vet, att ingen hypoteksförening meddelar lån åt en fabriksinrättning för annat än den jordlapp å landet eller det hus i staden fabriksinrättningen eger, och således icke för de der uppförda maskinerier, liksom jag icke heller tror, att den ärade talaren skulle vilja lemna en sådan fabriksinrättning ett 8 års lån. Vidare tror jag det vara en orättvisa mot manufakturerna att indraga denna fond, ty ehuru ett obetydligt statsbidrag för 150 år sedan blifvit lemnadt till fondens bildande, har fonden likväl uppgått till sitt nuvarande belopp genom manufakturernas ränteliqvider. Vid sådant förhållande tycker jag mig med fog kunna säga, att fonden icke bör användas till andra än dermed afsedda ändamål och allraminst till det ändamål motionären föreslagit, eller betalande af Riksgäldskontorets skuld. Visserligen tror jag, att förvaltningen skulle kunna blifva något billigare, men när vi nu hafva Kommerskollegium, hvars tjänstemän icke kunna sättas på svältkur, utan måste aflönas så länge de lefva och icke taga afsked, så blir det icke någon hushållning att öfverlemna förvaltningen till ett annat embetsverk och sätta Kommerskollegii tjänstemän på indragningsstat. Jag anhåller således att få instämma med dem, som yrkat afslag å Utskottets och bifall till reservanternes förslag.

Herr Wallenberg: I hvad Utskottet här föreslagit anser jag mig kunna instämma, emedan det föreslås att manufaktur-diskontens lånerörelse skulle helt och hållet upphöra äfvensom att bestyret med diskontverkets utredning må öfverflyttas till Riksbanken eller annat förvaltande embetsverk, som hade att diskontfondens fordringar uppbära och, der så erfordrades, genom lagliga åtgärder indrifva. Enligt detta förslag står det således öppet att kunna gå så tillväga, som jag 1859 tillät mig i motion framställa, nemligen att utredningen kunde öfverlemnas till Statskontoret, såvida man icke ville öfver-

flytta rörelsen till Riksbanken. Reservanternes förslag åter synes mig innefatta beträdandet af en helt ny väg, ty deri begäres en förändring i nu gällande föreskrifter angående förlagslån och det säges i motiveringen, att dessa förlagslån icke för det närvarande äro af något gagn för den större industrien, utan endast kunna gagna den *mindre*, äfvensom att de nya reglementariska föreskrifterna borde i sådan syftning utarbetas. Detta är emellertid en alldeles ny fråga, som jag anser icke vara väckt hvarken genom revisorernes framställning eller genom min motion. Jag tror icke heller, att det vore önskvärdt att inslä på denna väg, ty derigenom skulle tydligen ett alldeles nytt fält öppnas för Kommerskollegii verksamhet, och detta vore att på ett eller annat decennium uppskjuta afgörandet af frågan: huruvida Kommerskollegium bör fortfara att vara en låneinrättning. Att *så* gå tillväga synes mig till och med vara sämre än att helt och hållet afslå Utskottets förslag.

Under diskussionen hafva förekommit ett par saker, som jag anser mig böra något vidröra. Här har yttrats, att det skulle blifva "en stor rubbning i affärerna", om dessa förslagslån, tillhopa 948,000 kronor upphörde. Jag vill emellertid, fästa uppmärksamheten derpå, att det icke är fråga om att på en gång uppsäga och indrifva de redan beviljade lånen, utan endast om att icke bevilja några nya, och detta kan väl icke medföra stora rubbningar. Vidare har det blifvit sagdt, att man tillagt dessa förlagslån en mycket större betydelse än de verkligen förtjenade. Jag vill icke ingå i något bedömande af huru föreskrifterna om lånen blifvit tillämpade, men jag kan icke underlåta att påpeka, att det i revisorernes berättelse förekommer ett exempel, som utvisar, huruledes ett sockerbruksbolag, som slog sig på hvitbetssockertillverkning, fick nära hälften af den summa, som utgafs för ett år. Jag vet icke om lånet ännu blifvit inbetaladt, men att det sockerbruket upphört med hvitbetssockertillverkning, är en sak som jag vet.

Det är egentligen två omständigheter, vid hvilka jag anser att man i denna fråga bör fästa uppmärksamheten. Den ena är den, att vill man göra allvar med förenklingen af Kommerskollegium, så måste man derifrån bortflytta det som är mest olämpligt för en sådan myndighet, nemligen lånerörelsen. Det förbättrar alls icke saken, att det heter, att det är Kongl. Maj:t, som beviljar lånen, och att Kommerskollegium endast verkställer Kongl. Maj:ts beslut, ty så länge bestyret med lånerörelsen kvarstannar hos Kommerskollegium, blir detta alltid en välkommen anledning, hvarför man anser sig icke kunna förenkla Kollegii förvaltning. Den frågan har icke af någon talare här blifvit vidrörd, men för mig har hufvudmotivet med min motion just varit att *kunna bidra till förenklingen af detta embetsverk*; och att en förenkling i detta fall behöfves är känd sak, så god som vittnad. Den andra omständigheten är den, att Kommerskollegium under sin nuvarande form *icke* är till synnerligt gagn för handel och rörelse. Jag vill härpå anföra några exempel. För många år sedan (det var redan innan den nuvarande chefen för Civil-departementet tillträdde sin befattning) framställde Riksdagen önsknigar i afseende på hamntaxorna, ty det befans, att dessa voro så olika i olika ham-

nar, att förhållandet var nästan detsamma, som om hamnarne legat i olika stater, och varuimportörerna måste uppgöra särskilda beräkningar till hvilken hamn de skulle införa sina varor. Genom påtryckning från Riksdagen tog Kongl. Maj:t ändtligen frågan i öfvervägande och Kommers-kollegium, som fick i uppdrag att uppgöra förslag till nya hamntaxor, höll på dermed i 6 å 7 år, men sedan slopades dess förslag af Kongl. Maj:t, och således hade Kommers-kollegii åtgörande endast fördröjt frågan. Jag kan äfven uppvisa ett färskt exempel från nyare tider. När förslaget till en ny mäklarestadga upprättades, öfverlemnade Kongl. Maj:t frågan till Kommers-kollegium, som först hos våra konsulter i främmande länder framställde förfrågan om dervarande förhållanden och derefter utarbetade ett förslag. Detta blef emellertid *icke* antaget, men arbetet derpå hade fortgått i två år. Sedan nu ändtligen ny mäklareordning utkommit, är det också af behofvet påkalladt, att en ny skeppsklarerarestadga utfärdas i öfverensstämmelse med mäklareordningen. Den frågan ligger emellertid sedan mera än ett år hos Kommers-kollegium, och ingen vet, när den kommer derifrån.

Sammanställer man dessa exempel med hvarandra, kan man väl icke rimligtvis försvara Kommers-kollegium för dess verksamhet för handel och sjöfart. Den är icke heller af någon, för så vidt jag vet, absolut försvarad, men det yttrande, som chefen för Civil-departementet här fällde vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof, nödgas jag citera: "Jag tillstår uppriktigt", sade han, "att jag principiellt icke har något emot att äfven denna del af nämnda inrättnings verksamhet (den del af manufaktur-diskontfondens verksamhet, hvilken afser att meddela näringarne förlagslån) upphör; men jag har tvekat att för Kongl. Maj:t framställa något förslag i sådan syftning, innan Riksdagen kommit i tillfälle att uttala sin åsigt i ämnet." Det var således icke något absolut *nej* eller någon omöjlighet att vidtaga den ifrågasatta indragningen, utan det var endast en afvaktande ställning för att erfara hvad Riksdagen behagade i ämnet uttala. Om nu Riksdagen säger, att lånerörelsen skall fortfara (och något annat säger icke reservanternes förslag), så är det naturligt att saken kommer att stå såsom den står och att ingenting kan vara att från regeringen i frågan förvänta. Säger Riksdagen åter, att förlagslåneaffären skall öfverflyttas till annat embetsverk, det vill säga, att Kommers-kollegii bestyr dermed skall upphöra, då är saken klar och tydlig, och för den händelsen har chefen för Civil-departementet redan lofvat att taga frågan i öfvervägande äfven utan någon skrifweise af Riksdagen.

Här har blifvit yttradt, att det finnes öfverflöd på kapital i landet och att förlagslånefonden derföre borde indragas. Detta är en sak, som jag icke precis känner till, jag är åtminstone icke af den meningen; men jag vill fästa Herr Talmannens uppmärksamhet derpå, att hvad det finnes öfverflöd på är *täflan*, och jag tror icke att det behöfves egga denna täflan på det sätt, att man gifver somliga näringar *statsunderstöd*. För min del vill jag påstå, att en på sådant sätt framkallad täflan är blott den osundare delen af affärsverksamheten, och jag, som anser att staten för det allännas räkning icke

bör idka någon lånerörelse utöfver den som af Riksbanken bedrifves, önskar, att en så föråldrad kvarlefva från förra århundradet som denna utlåning från ett civilt kollegium icke längre bör fortfara, hvarföre jag anhåller om proposition på bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Bergström: Till en början får jag tillkännagifva, att *min tid icke medgifver mig att justera den skriftliga uppsättningen af detta anförande.*

Angående min ställning till den nu under behandling varande frågan vill jag till en början förklara, att jag vidhåller den ståndpunkt jag intog, då samma fråga förra gången debatterades i denna Kammare. Jag uttalade då, att jag *principiellt* icke hade något emot att förlagslånefondens verksamhet upphörde, men jag yttrade tillika, att jag trodde, att det ännu var af vigt för landets näringar, att deras idkare kunde erhålla förlagslån på så förmånliga villkor, som från denna fond erbjödes, och att det föreföll mig tvifvelaktigt, om i allmänhet näringsidkarne skulle utan missnöje se, att den blefve indragan, och att dessa omständigheter afhållit mig från att för Kongl. Maj:t föreslå vidtagandet af en sådan åtgärd. Innan jag tog ett sådant steg, ansåg jag mig åtminstone böra afvakta hvad Riksdagen för sin del skulle uttala i detta hänseende. Riksdagen innehåller ju landets bästa män, utgångne från olika orter, med kännedom om dessas skiftande industriella förhållanden, hvarför jag trodde mig af de vid riksdagen uttalade åsichter skola få en ledning för hvad jag framdeles i detta ärende skulle komma att införa Hans Maj:ts Regering föreslå. Riksdagen kan i en dylik fråga betraktas äfven den såsom en Kronans rådgifvare! I sådant hänseende skulle jag för min del helst önskat, att Stats-Utskottet inskränkt sitt yttrande till ett helt enkelt förklarande, huruvida Utskottet ansåge fonden böra indragas eller fortfara, och att Riksdagen uttalat sin åsigt, huruvida den gillade det ena eller andra af dessa alternativ. Det abstrakta skäl, som här anförts för fondens indragning, eller att staten icke bör vara förläggare för näringarne, kan visserligen låta sig sägas, men jag vill dervid erinra Kammaren att en sådan grundsats med afseende å annan industriell verksamhet ingalunda följdriktigt tillämpas, ity att t. ex. staten hvarje år beviljar omkring 100,000 R:dr till odlingslån, och vidare med åtta millioner förstärkt Allmänna Hypoteksbanken, och i båda dessa hänseenden understödjer ju staten en industri, nemligen jordbruksindustrien. Nyssberörda skäl torde således få anses vara af föga betydelse, och då nu så många erfarne män yttrat sig för att förlagslånefonden bör fortfara, tillstår jag, att min tvekan att föreslå Kongl. Maj:t dess indragning blifvit mycket ökad.

Jag tog mig friheten att vid remissen af den Kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof erinra om att denna fråga alldeles icke borde betraktas från synpunkten af Kommerskollegii vara eller icke vara, ty det gäller här icke detta. I den mån diskontrollen upphör kan otvifvelaktigt tjänstemännens i diskontkontoret antal minskas, och jag tillåter mig nu att redogöra för de

steg

steg i denna syftning Kongl. Maj:t redan tagit, och hvilka torde berättiga till den förutsättningen att Kongl. Maj:t alltjemt skall fortgå i denna riktning. Genom nådigt bref af den 26 Januari 1872 anbefalldes Kommers-kollegium att, då någon tjänstebefattning i manufakturdiskontkontoret blefve ledig, hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om sådana inskränkningar i tjänstemännens antal inom nämnda kontor, som i följd deraf kunde ega rum. Redan samma år förordnade Kongl. Maj:t den 24 Augusti, att den ledigblifna registratorstjensten i kontoret icke vidare skulle tillsättas, utan såsom sådan upphöra, samt att de till tjensten hörande göromål skulle mellan kontorets tjänstemän fördelas. Sedermera blef ombudsmannabefattningen ledig, och då förordnades att det arvode, som förut utgått med 1,800 R:dr, skulle nedsättas till 800. När nu ombudsmannabefattningen är förrenad med advokatfiskaltjensten, för hvilken senare lönen utgör 2,400 R:dr, synes det väl icke vara för mycket, att den gemensamma aflöningen för dessa båda tjänster bestämts till 3,200 R:dr. Slutligen, då en kammarskrifvarettjenst blef ledig, förordnade Kongl. Maj:t den 6 Juni 1873, att det för denna tjänst anslagna årliga lönebeloppet, 1,000 R:dr, skulle tillsvidare ställas till Kommers-kollegii förfogande för att i mån af behof användas för upprätthållande af tjänstgöringen inom manufakturdiskontkontoret.

Om nu denna fond skall fortfara, anser jag emellertid ingalunda lämpligt att införa sådana bestämmelser, som här blifvit ifrågasatta och hvarigenom Kongl. Maj:ts frihet att öfver samma fond förfoga skulle kunna komma att inskränkas, utan att det med bestämmelserna åsyftade ändamål med någon grad af visshet skulle kunna vinnas. Otvifvelaktigt äro nemligen begreppen "stor" och "liten" mycket relativa, och det torde vara svårt att uppdraga någon bestämd gränsskilnad emellan den stora och lilla industrien. Båda hafva erhållit understöd hitintills, och jag tillåter mig att meddela några siffror såsom bevis härpå. År 1870 söktes i manufakturdiskonten lån för ett belopp af 223,500 R:dr, hvaraf kunde beviljas 177,000 R:dr. Det högsta lån som då utgick var 40,000 R:dr, det minsta 10,000; 1871 söktes 659,500 R:dr och beviljades 265,000. Detta år var det högsta lånet 50,000 R:dr samt det minsta 4,000; 1872 söktes lån till ett belopp af 216,000 R:dr och beviljades 138,000, det högsta var 96,000 R:dr, det minsta 4,000 R:dr; 1873 söktes 370,000 R:dr, och af detta belopp kunde beviljas 170,000. Det högsta lånet var 100,000 R:dr, det lägsta 20,000; innevarande år har sökts lån till belopp af 310,000 R:dr, och beviljats 240,000, hvarvid det högsta lånet uppgått till 130,000 R:dr, det lägsta till 30,000. Då det torde intressera Kammaren att få kännedom om hvilka industriinrättningar innevarande år erhållit sådant understöd, får jag meddela huru de beviljade lånebeloppen detta år blifvit fördelade. En fabrik för slipning af granit, på Malmön i bohuslänska skärgården, af hvilken fabriks vackra produkter redan export till utlandet eger rum, har sökt och erhållit ett lån af 30,000 R:dr; en klädesfabrik, som verkställt ej obetydliga leveranser till armén, har fått 50,000 R:dr; ett garfveriaktiebolag har sökt och erhållit

30,000 R:dr; och slutligen har en fabrik för pappersmassa med tillverkning äfven af papper, hvilken fabrik sökt ett lån på 200,000 R:dr, erhållit 130,000 R:dr. Det förefaller mig, som om dessa summor icke vore så obetydliga och i viss mån kunna bevisa, att äfven större industriela anläggningar äro i behof af dylika lån. Jag anser derjemte ett ytterligare skäl mot lämpligheten att införa några bestämmelser, som skulle inskränka Kongl. Maj:ts frihet att understödja de näringar, som vore af dylika lån i behof, äfven ligga deri, att erfarenheten visat att just de inskränkande bestämmelser, som funnos i 1844 års reglemente angående utgifvande af diskont- och förlagslån, gjorde, att många fabriksinrättningar, som sedermera uppstodo, och hvilka behöft och bort understödjas med sådana lån, blefvo uteslutna från rättigheten att erhålla dem. Jag tror således, att det vore bäst, att nu icke några bestämmelser i den vägen meddelades.

Hvad sedermera angår sättet för förlagslånefondens förvaltning, kan jag för min del icke finna, att det vore klokt att, så länge det finnes fyra tjänstemän i manufakturdiskontkontoret, hvilka innehafva sina tjänster på fullmakt, försätta dem i ledighet och öfverflytta fondens förvaltning till ett annat verk. Jag kan åtminstone icke tillstyrka att dessa tjänstemän — hvilka åtnjuta i lön, kamreraren 3,500, kontrollören 3,500, bokhållaren 2,200 och kammarskrifvarn 1,000 R:dr — skulle erhålla dessa belopp såsom pension utan skyldighet att göra tjänst; ehuru detta tvifvelsutan skulle vara behagligt för dem sjelfva.

Beträffande frågan att öfverlemna denna fond till Riksbanken, får jag säga att det är en mycket originel fråga. Jag har aldrig föreställt mig, att Riksdagen skulle kunna besluta, att Riksbankens medel skulle förstärkas med allmänna fonder, ställda under Regeringens disposition, lika litet som att Kongl. Maj:t hade i sin makt att använda Riksbankens medel för statsverkets behof. Det är visserligen sant, att Utskottet icke sagt, att fonden skulle stanna inom banken, men jag tror att detta är den innersta tanken, och i frågan om utvidgning af bankens kapital är det icke Stats-Utskottet utan Banko-Utskottet, som borde hafva yttrat sig. För öfrigt synes det mig, att, då Kongl. Maj:t har förfogande öfver fonden, men icke någon inflytelse på Riksbanken och dess styrelse, man icke bör ifrågasätta fondens öfverlemnande till Riksbanken. Då Riksdagen gjorde framställning om vidtagande af ändringar beträffande manufakturdiskontens verksamhet, inhemtade Kongl. Maj:t Statskontorets yttrande i ärendet, och till den kraft och verkan det kan hafva tillåter jag mig omnämna, att Statskontoret i sitt, i anledning häraf afgifna utlåtande, ansåg det mycket olämpligt om fonden skulle öfverlemnas dit. Jag vill dock dermed icke hafva yttrat någon egen mening i denna fråga.

Slutligen gjorde den siste ärade talaren åtskilliga exkursioner på Kommers-kollegii verksamhetsfält och han anförde några exempel på administrativa åtgärder, som af Kommers-kollegium blifvit vidtagna, samt omtalade, huru illa det i allmänhet skulle hafva gått med kollegii förslag till förändringar i vissa allmänna författningar. Fastän frågan om hamntaxorna blef handlagd förr än jag tillträd det embete,

jag nu innehar, så eger jag dock någon kännedom derom. Det är icke förhållandet att Kommers-kollegii förslag derom, såsom den ärade talaren uttryckte sig, helt och hållet slopades, utan det var ett värderikt förarbete, som i många delar undergick förändringar; men man kan väl icke begära, att Kongl. Maj:t skall blindt antaga allt hvad Kommers-kollegium föreslår. Lagstiftningen i ämnet föreligger i Kongl. Maj:ts bref af den 4 Februari 1870, der de allmänna grunderna för hamntaxorna äro gifna. Så önskligt sådant vore, tror jag dock icke, att hamnafgifterna kunna blifva lika i alla hamnar, ity att de ju måste bestämmas efter de kostnader, som med hamnens åstadkommande varit förenade. Man kan nemligen icke begära, att en kommun, som har en hamn, hvars anläggande skett med stora uppoffringar, icke skulle genom höjning af hamnafgifterna söka godtgöra sig därför.

Hvad beträffar mäklareordningen får jag förklara, att Kommers-kollegii förarbete i denna fråga icke var värdelöst, såsom samme ärade talare antog, ehuru äfven deri skedde några ändringar; men jag frågar, hvar ske icke sådana, eller hvilket framlagdt förslag har någonsin blifvit antaget, utan att ändringar deri blifvit gjorda? Vidkommande särskildt den af samme talare omnämnda frågan om en skeppsklarerareordning, kan jag upplysa honom om att detta ärende nu är hos Kommers-kollegium afgjort.

Jag kan för min del icke finna det olämpliga uti att Kongl. Maj:t meddelar dessa lån, ty det är ju alltid vanligt, att de medel, som i form af understöd utaf Riksdagen för särskilda ändamål beviljas, sedermera af Kongl. Maj:t fördelas, och på sjelfva saken synes det mig ej kunna inverka, om ett sådant understöd utgår i form af lån eller af anslag. Jag tror icke, att efter vår konstitutionela rätt det kan ske annorlunda, än att Kongl. Maj:t beviljar lånen. Sedermera må han öfverlemna åt underordnade myndigheter att utlemna dem samt granska säkerhetshandlingar och i öfrigt undersöka, att de vid lånens utbetalande fästade vilkor behörigen fullgöras.

Som jag nämnde i början af mitt anförande, skulle jag helst hafva sett, att man stannat vid att uttala sin mening, om fonden borde bibehållas eller afskaffas, men då jag icke har någon rätt att framställa något yrkande, vill jag endast förklara, att om denna fond skulle upphöra, så vet jag icke något bättre sätt för medlens användande, än det som blifvit framställt af en ledamot utaf statsrevisionen och hvilken nyss yttrade sig, nemligen att de skulle öfverflyttas till handels- och sjöfartsfonden. Handels- och sjöfartsfonden skulle härigenom få en icke obetydlig tillökning, enär förlagslånefonden kommer att uppgå till nära två millioner R:dr, sedan manufakturdiskontens kreditivskuld till Riksbanken blifvit infriad, och de medel, som inflyta genom inbetalandet af utestående diskontlån, blifvit tillförda förlagslånefonden.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att utlåtandet måtte bifallas; 2:o af Herr *Hederstjerna*, att Kammarerna skulle fatta ett så lydande beslut: "att Riksdagen må

hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att hela den lånerörelse, som med manufakturdiskontverkets tillgångar nu bedrifves, måtte, i den mån dess utestående fordringar inflyta, helt och hållet upphöra, samt att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida förvaltningen af dessa medel må, vare sig genom öfverflyttning till annat allmänt embetsverk eller annorledes, kunna ordnas på ett enklare och billigare sätt än hittills; samt 3:o af Herr *Brusewitz*, att Kammaren skulle antaga det förslag, som finnes intaget i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först propositionen på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på antagande af Herr Hederstjernas förslag, då svaren utföllo med många nej jemte några ja, och slutligen proposition på bifall till det i reservationen framställda förslag, hvilken proposition besvarades med många ja, jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 4 och 6 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 32, i anledning af dels väckt motion om indragning af Riksgäldskontorets kommissariat och reglering af tjenstegöromålen inom nämnda kontor, dels en af fullmäktige i Riksgäldskontoret gjord framställning rörande det åt fullmäktige gifna uppdrag i afseende å nämnda reglering; och

N:o 34, i anledning af väckt motion om ersättning åt Majoren D. W. Lilliehöök för hafda kostnader i sammanhang med verkställd undersökning för reglering af sjön Wenerns vattenhöjd.

Anmäldes och bordlades Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 3, angående den allmänna bevillningen.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att de i dag första gången bordlagda målen måtte sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde, hvilket bifölls.

Upplästes ett så lydande läkarebetyg:

Att Ledamoten af Riksdagens 1:sta Kammare, Theologie Doktorn m. m. J. Widén, genom en vrickning i högra fotleden, för närvarande är urståndsatt att lemna sängen och troligtvis ej på 4 å 5 veckor kan företaga resan till Stockholm, för att deltaga i riksdagsgöromålen, intygas härmed på aflagd embetsed.

Hernösand den 28 Febr. 1874.

L. Bergström.
Provencialläkare.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.
